Поеми Тараса Шевченка Сліпий, Великий льох, Москалева криниця, Сотник: підрядковий переклад і лінгвістично-к? ...

Paleščak, Tea

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:490714

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-13**

Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu

Repository / Repozitorij:

ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ODSJEK ZA ISTOČNOSLAVENSKE JEZIKE I KNJIŽEVNOSTI
Katedra za ukrajinski jezik i književnost

Tea Paleščak

DIPLOMSKI RAD

Poeme Tarasa Ševčenka *Slipyj, Velykyj l'oh, Moskaleva krynycja, Sotnyk*: doslovan prijevod i lingvističko-kulturološka analiza

Mentor: Dr. sc. Jevgenij Paščenko
Komentorica: prof. Dariya Pavlešen

Zagreb, prosinac 2018.

ФІЛОСОФСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ ЗАГРЕБСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

ВІДДІЛ СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ І ЛІТЕРАТУР

Кафедра української мови та літератури

Теа Палещак

ДИПЛОМНА РОБОТА

Поеми Тараса Шевченка *Сліпий, Великий льох, Москалева криниця, Сотник*: підрядковий переклад і лінгвістично-культурологічний аналіз

Науковий керівник: проф., д-р наук Євген Пащенко

Співкерівник: Дарія Павлешен

Загреб, грудень 2018 р.

Sadržaj

1 Вступ. 1
2 Тарас Шевченко – життя і творчість 4
3 Жанр поеми у творчості Тараса Шевченка 6
4 Перекладені поеми 7
5 Підрядковий переклад поем. Doslovni prijevod poema 11
5.1 Сліпий – Slijepac 11
5.2 Великий льох – Velika kripta 27
5.3 Москалева криниця – Moskaljev bunar 41
5.4 Сотник – Satnik 50
6 6. Analiza prijevoda 64
6.1 6.1. Međujezična homonimija 64
6.2 6.2. Frazeologizmi 66
6.3 6.3. Kulturemi 68
7 Висновки 74
8 Джерела. Literatura. 75

1 Вступ

Актуальність теми. Тарас Григорович Шевченко (1814 – 1861) видатний український письменник, поет, художник, драматург, громадський та політичний діяч. Цей легендарний поет був захисником соціальних та національних інтересів українського народу і великим борцем за волю свого народу, а все це знайшло своє відображення у його творчості. Творчість Шевченка не втрачає значення і актуальність. Як зазначає Є. Пащенко, „Razlog je i tu tome da je i dalje ostalo aktualnim ono što je glavnio sadržaj pojave Ševčenka i njegova pjesništva – viđenje njegove Ukrajine u krugu naroda, slobodnih, novih“.[1]

Шевченко і його геніальна творчість відомі і актуальні не лише в Україні, але й у світовому контексті, особливо в слов'янському. Як зазначає дослідник, „Taras Ševčenko je na hrvatskoj književnoj sceni nastupao kao središnji predstavnik ukrajinskoga jezika, književnosti i kulture. Bio je poznat već ilircima kroz razmjene, putovanja, knjige koje su pristizale na hrvatski prostor u valovima preporoditeljskih oduševljenja slavenstvom“.[2]

Відомий хорватський письменник Август Шеноа в 1863 році зробив переклад Шевченкової поеми *Розрита могила*. Це був перший переклад українського твору в Хорватії й перший переклад Шевченка у цілому південнослов'янському світі загалом. Завдяки цьому перекладу „Šenoa je ne samo uveo ime pjesnika već i njegove zemlje – Ukrajina, ne i velikodržavne nazive, kao Malorusija, Jugozapadni kraj i slično, čime je ruski carizam težio zataškati postojanje naroda“.[3] Творами Шевченка багато займався й Авґуст Харамбашич, який перекладав його поезії, опубліковані в книзі *Pjesničke pripoviesti* (1887). Як зазначив Є. Пащенко: „Upravo je u hrvatskoj književnosti Ševčenko zahvaljujući Augustu Harambašiču, bio najprevođeniji (...). To je bilo jedino izdanje knjige prijevoda ukrajinskog pjesnika ne samo na prostorima južnih Slavena nego i šire regije“[4]. Станко Ґашпарович теж займався вивченням української культури і літератури зокрема та пише про Шевченка й Україну, а це роблять і видатні сучасні хорватські славісти: „akademici Josip Badalić, Aleksandar Flaker, Antica Menac, koji su dali svoj doprinos stvaranju lika

[1] *Hrvatska ševčenkiana*. Zagreb, Hrvatsko ukrajinsko društvo, 2011. – Str. 199.
[2] Taras Ševčenko *Вибрані поезії/Izabrane pjesme*. Zagreb, Matica Hrvatska, 2014. – Str. 182.
[3] Див.: http://www.matica.hr/vijenac/525/taras-sevcenko-i-njegova-ukrajina-23111/ (22.09.2018.)
[4] Paščenko, J. *Ukrajinsko-hrvatske književne poredbe*. Split, 2010. – Str. 87

Ukrajine.“[5] Найновіший переклад поезії Шевченка здійснила академік Антіца Менац та 2014 року в Загребі вийшла книжка *Вибрані поезії* Тараса Григоровича Шевченка.

.

[5] *Hrvatska ševčenkiana*. Zagreb, Hrvatsko ukrajinsko društvo, 2011. – Str. 211.

Переклад поем Тараса Григоровича Шевченка – важливе завдання хорватської україністики та сучасної хорватської традиції перекладу. В Хорватії існує велика традиція вивчення і перекладів творчості поета, що становить своєрідну хорватську шевченкіану.

Практика перекладу мала апробацію в ході роботи над перекладами з української на хорватську мову: *Prikarpatska Galicija (prijevodi s ukrajinskoga).* Priredili Jevgenij Paščenko i Tetyana Fuderer, Zagreb, 2017.

Мета роботи – здійснити підрядковий переклад чотирьох поем *Сліпий*, *Великий льох*, *Москалева криниця* і *Сотник*. Крім перекладу, метою роботи є ознайомити хорватського читача з вибраними поемами Шевченка, але теж з історією та культурою Україні через контекст перекладених поем та аналіз перекладу.

Предмет роботи – опрацювання текстів зазначених поем та їх підрядковий переклад. Також в роботі висвітлено історичний і культурний контексти творчості поета.

Ознайомлення з творчістю і життям поета здійснювалося, крім навчальної програми, в ході мовної практики в Україні (у 2010 році в Києві та 2012 в Львові).

Структура роботи – робота складається з шести розділів. У **вступі** коротко розглядається актуальність теми перекладу поем Тараса Шевченка. У **другому розділі** подана інформація про життя та творчість письменника, а **третій** говорить про поему як жанр у творчості Тараса Шевченка. Важлива інформація про перекладені поеми подана в **четвертому розділі** роботи. Основні частини роботи – переклад чотирьох поем з української на хорватську мову з коментарями перекладача (**п'ятий розділ**) та **наступний розділ**, в якому проаналізовано переклад та проблеми, які виникали під час перекладу та подані рішення цих проблем. У **Висновках** зроблено стислий аналіз здійсненої роботи.

Практичне значення роботи полягає в можливості залучення підрядкового перекладу до поетичного перекладу хорватською мовою.

2 Тарас Шевченко – життя і творчість

Щоб зрозуміти Тараса Шевченка і його поеми, важливо сказати кілька слів про життя великого письменника і національного героя України.

Тарас Шевченко народився 25 лютого 1814 року в сім'ї кріпаків. Шевченко дуже рано залишився сиротою – коли йому було 9 років померла його матір, а батько – через два роки. „Залишившись сиротою, малий Тарас деякий час наймитував, був школярем-попихачем у дяка Петра Богорського [6]“. Після навчання Шевченка забрав до своєї обслуги Павло Енгельгардт. Вони 1829 року разом виїхали до Вільна, а „в листопаді 1830 почалося польське національне визвольне повстання, і Енгельгардт виїхав до Петербурга[7]“. Шевченко затримався у Вільні і був очевидцем революційних подій. Тарас Шевченко любив малювати, а коли йому було 18 років, Енгельгардт віддав його до майстра живопису Василя Ширяєва в науку.

У 1836 році у Петербурзі Шевченко познайомився з Іваном Сошенком, учнем *Академії мистецтв*, який допоміг йому стати вільним. У цей період Шевченко познайомився з видатними письменниками і митцями (Є. Гребінкою, В. Григоровичем, О. Венеціановим, В. Жуковським, К. Брюлловим), які відіграли велику роль у його звільненні з кріпацтва. яке відбулося 25 квітня 1838 року. Під час навчання у Ширяєва Тарас Шевченко ознайомився зі збірками українського фольклору, з творами І. Котляревського, Г. Квітки-Основ’яненка, поетів-романтиків, а теж почав писати й власні вірші. Хоча багато українців у Росії писали російською мовою, він усвідомив, що його мова – українська і пише свої твори цією мовою. Як зазначає дослідник, „želi dokazati da je to jezik naroda s bogatom kulturnom tradicijom, a ne ruglo za ismijavanje i stvara pjesme u kojima predočuje veličanstvenu viziju Ukrajine izraženu jezikom visoke književnosti“[8].

Усе це зображується в його першій збірці поетичних творів під назвою *Кобзар*, виданій 1840 року. Перше видання збірки охоплювало вісім творів: *Думи мої, думи мої, лихо мені з вами!*, *Перебендя*, *Катерина*, *Тополя*, *Думка*, *До Основ'яненка*, *Іван Підкова* та *Тарасова ніч*. Ліро-епічна поема *Гайдамаки*, вийшла в 1841 році в Санкт-Петербурзі, та це найбільший за обсягом твір Тараса Шевченка.

---

[6] Див.: http://izbornyk.org.ua/shevchenko/slovn02.htm (12.09.2018.)
[7] Див.: http://izbornyk.org.ua/shevchenko/slovn02.htm (12.09.2018.)
[8] *Hrvatska ševčenkiana*. Zagreb, Hrvatsko ukrajinsko društvo, 2011. – Str. 203

Поет хотів повернутися в Україну та 1843 року приїхав до Києва. „Перебуваючи на Україні, поет бачив тяжкий соціальний і національний гніт, якого зазнавали трудящі маси, нелюдські умови життя кріпаків.“[9] Це призвело до появи нових тем у його поетичній творчості, поет створив альбом під назвою *Три літа* (1843 – 1845). „U njemu se izrazio sav Ševčenko, njegov talent pjesnika, slikara, rodoljuba, apostola pravde, nezaustavljivog tužitelja ruskoga kolonijalizma“[10].

Невдовзі Тарас Шевченко познайомився з членами *Кирило-Мефодіївського товариства* таємної політичної організації, заснованої з ініціативи Миколи Костомарова. У березні 1847 року почалися арешти членів товариства. Шевченка заарештували, відібрали збірку *Три літа* й ув'язнили у Петербурзі. Усупереч забороні писати та малювати, він і далі писав вірші, які пізніше були об'єднані в циклі під назвою *В казематі*. Чекаючи дозволу на звільнення, Шевченко почав вести *Щоденник,* в якому представлені його суспільно-політичні й філософські погляди. Десять років провів Шевченко в засланні, його звільнили тільки 1857 року.

Звичайно, життя в засланні не могло не залишити свій відбиток на здоров'ї Тараса Шевченка – восени 1847 року він захворів на ревматизм, а протягом тривалого часу в засланні та після звільнення Шевченко почував себе дедалі гірше, але незважаючи на труднощі та фізичне знесилення, останній період його творчості був „найвищим етапом в його еволюції. Використовуючи алегоричну форму біблійно-євангельських творів, Шевченко підносив найпекучіші проблеми того часу. В умовах революційної ситуації 1859 – 61 викриття кріпосництва й царизму в його поезії ставало все різкішим, виповнювалося гнівним пафосом. У ряді творів поет втілив мрію народу про вільне, щасливе життя“[11].

Помер Т. Шевченко лютого (10 березня) 1861 року. В останньому вірші *Чи не покинуть нам, небого* висловив впевненість, що його творчість не буде забутою.

За словами Станка Ґашпаровича: „Taras Ševčenko – to je najodvažniji vojnik Ukrajine za njezinu budućnost. To je ukrajinski najodvažniji spas i zaštita. To je onaj nevidljivi

[9] Див.: http://izbornyk.org.ua/shevchenko/slovn02.htm (13.09.2018.)
[10] *Hrvatska ševčenkiana*. Zagreb: Hrvatsko ukrajinsko društvo, 2011. – Str. 204
[11] Див.: http://izbornyk.org.ua/shevchenko/slovn02.htm (14.09.2018.)

vođa, genijalni strateg, koji nije izgubio niti jednu bitku s neprijateljem i koji stalno i dalje upravlja borbom, onaj koji je ukrajinski narod poveo u odlučan i konačan boj pobjede“.[12]

3 Жанр поеми у творчості Тараса Шевченка

Творчість Шевченка розвивалася в 19 столітті та була під впливом українського, польського та російського романтизму, а головні мотиви його творів були страждання українського народу, звільнення народу та опір Російській імперії. „Він виступав у традиційних для української поезії поезії жанрах: балади, послання, ліричної пісні, думки, медитації, ліро-епічної поеми“. [13]Поеми – епічні віршові твори, яких у творчості Тараса Шевченка багато. Структуру його поем визначали романтизм і реалізм. Це виявилося й у „вільній *композиції* романтичних поем, певній умовності образотворчих чинників, експресивності стилю„.[14] Теми поезії Шевченка є різноманітними, від соціально-побутової, історичної, політичної до біблійної. Герої Шевченкових поем – історичні постаті, народні месники, жінки-страдниці.

Історична тема присутня, наприклад, в поемі *Сліпий*, перекладеній у нашій дипломній роботі. Іван Франко зауважував, що у цьому творі козацька традиція – „це вже декорація тонкого психологічного аналізу. Всі історичні поеми Шевченка мають безпосереднє відношення до поетової сучасності – чи то в плані соціально-політичному, чи в морально-етичному“.[15]

Великий вплив на поезію Шевченка мали народна творчість (історичні пісні, думи, перекази й легенди) та фольклор, а це найбільше позначилося на історичних та соціально- побутових поемах. А. Флакер зазначив, що в основі поезії Шевченка „utkana ponajprije poetičnost ukrajinskih lirskih i epskih pjesama, dumy, te slobodarski duh koji su kroz stoljeća prenosili putujući pjevači uz pučka glazbala, kobzari i banduristi“.[16] Чижевський теж говорить про вплив народної поезії: „Бо він не просто переспівує народні пісні, а творить пісні, в єстві своєму народні. Він не лише шляхом збирання надбав скарб народної поетики, ні! Мова народної поезії ніби його природна мова“.[17]

---

[12] *Hrvatska ševčenkiana*. Zagreb, Hrvatsko ukrajinsko društvo, 2011. – Str. 153.
[13] Див.: http://izbornyk.org.ua/shevchenko/slovn31.htm
[14] Ibid.
[15] Ibid.
[16] Див.: http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=59492
[17] Чижевський, Д. І. *Історія української літератури*, Київ: Академія, 2008. – С. 455.

Чимало його поем мають елементи драми, а це можна побачити в перекладеній нижче поемі *Сотник,* а також у найбільшій за розміром поемі *Гайдамаки*.

„Його соціально-побутові, історичні, політичні та філософські поеми і тепер вражають читача реалізмом, народністю, яскравістю змальованих у них образів і характерів“.[18]

4 Перекладені поеми

Щоб зрозуміти перекладені поеми, треба осягнути Шевченка „як сучасника людей, проблем, суспільства XIX століття“ та знати „його епоху, атмосферу життя суспільства, увесь широкий спектр поглядів, інтересів і настроїв тієї доби, що в своїй сукупності й створювали ту історичну реальність, в якій геніальний поет був самим собою“.[19]

У цій частині роботи, подаємо важливу інформацію про перекладені поеми - вказуємо на історичний контекст кожної поеми (коли та чому Тарас Шевченко написав кожну поему та про що вони).

Поема ***Сліпий:***

Треба наголосити, що здійснений переклад першої редакції поеми, яка називається *Сліпий*, а сама поема датована 16. 10. 1845. Поет створив і другу редакцію під назвою *Невольник*. Як дізнаємось, „основні сюжетні картини й епізоди з життя козацької родини подано на тлі історичних подій 2-ї пол. 18 ст. – зруйнування *Запорізької Січі,* закріпачення українських селян, роздавання Катериною II запорізьких земель старшині й дворянству тощо. У зображенні історичного тла Шевченко припустився хронологічних зміщень, зокрема довільно переніс морські походи запорожців з 16 – 17 ст. у 2-у пол. 18 ст.“[20].

Персонажі поеми – старий козак, його дочка Ярина та нерідний син Степан, який потрапив у османську неволю. Він повернувся додому сліпим кобзарем. Постаті романтичні, опоетизовані в дусі фольклорної та літературно-романтичної традицій.

[18] Див.: http://izbornyk.org.ua/shevchenko/slovn31.htm
[19] Дзюба, І., Жулинський М. *Шевченко Тарас Григорович: Повне зібрання творів у дванадцяти томах – том перший, поезія 1837 – 1847*. Київ: Наукова думка, 2003. – С. 9.
[20] Див.: http://izbornyk.org.ua/shevchenko/slovn27.htm (16.09.2018.)

В поемі Шевченко дав негативну оцінку ролі Катерини II в долі України. „Він вважав, що знищення Запорізької Січі полегшило Катерині II закріпачення українського селянства“ та він „приходить до висновку, що поряд з царизмом історичну відповідальність за тяжке становище українського народу несе й козацька старшина.“[21] Цю думку, що стала важливою складовою частиною революційно-демократичної концепції історії України, Шевченко розвивав і в містерії *Великий льох*.

Великий льох

Поема написана в жовтні 1845 року. Основна частина поеми написана в Миргороді. Ця поема – одна з основних політичних поем Шевченка періоду „трьох літ“. Іван Дзюба зазначає, що „форма містерії знайома була Шевченкові з українського народного вертепного театру, пов'язаного з традиціями релігійної драми середньовіччя. До цієї форми зверталися європейські та російські романтики“.[22]

Містерія *Великий льох* спрямована проти царизму, проти пануючих верств трьох націй – української, польської і російської. Риси романтичних поем-містерій в поемі: гротескова неймовірність зображуваного, участь надприродних сил у подіях твору, алегоричність персонажів і ситуацій, драматизована форма діалогів. Завдяки жанру романтичної поеми-алегорії, Шевченко об’єднав „в одному творі події часів Б. Хмельницького, Петра I, Катерини II, сучасної йому дійсності й навіть майбутнього.“ [23]

Поема складається з трьох частин: *Три душі*, *Три ворони*, *Три лірники* і епілогу *Стоїть в селі Суботові*, кожна з яких має свій алегоричний зміст.

Алегорія першої частини розкривається в розповідях трьох „душ“ про несвідомі гріхи, за які вони караються. „В цих своєрідних розповідях-притчах Шевченко піддавав критиці тих історичних діячів і ті події української історії, які, на його думку, привели до соціального й національного гноблення українського народу царизмом“. [24]

У другій частині поеми три ворони представляють зло в долі України, Польщі й Росії. Українська, польська і російська ворони – „символ усього антинародного,

[21] Див.: http://izbornyk.org.ua/shevchenko/slovn27.htm
[22] Дзюба, І. *Тарас Шевченко. Життя і творчість*. Київ: Києво-Могилянська академія, 2008. – *С. 270.*
[23] Ibid.
[24] Див.: http://izbornyk.org.ua/shevchenko/slovn08.htm (17.09.2018.)

реакційного в бутті трьох слов'янських народів“[25]. Три ворони вихваляються своїми злочинами.

Третя частина – *Три лірники* – перемикає алегоричну поему в знижено-реальний план. Лірники – не алегорія і не об’єкт сатири, а лише її засіб. Вони висловлюють сарказми, спрямовані проти царизму й панства, а також вони є дійовими особами сатиричного оповідання про розкопки Богданового льоху в Суботові. Розкопками керує справник, який лає Богдана й наказує відшмагати лірників за те, що вони співали пісень про гетьмана. „Образ великого льоху та його скарбів символізує в поемі волю народу. Епілог твору завершує поему ствердженням майбутньої перемоги „світу правди“ над „тьмою неволі“.“ [26]

Москалева криниця

Існують дві редакції поеми. Перша – написана в 2-й половині 1847 року в Орській фортеці, а друга 1857 року в Новопетровському укріпленні. У цій дипломній роботі здійснено переклад другої редакції поеми. *Москалева криниця* – соціально-побутова поема, в якій Шевченко стверджує свої погляди на сенс людського існування й моральні норми поведінки людини. В образі героя твору Максима поет втілив одну з провідних ідей своєї етики: треба жити по правді, а це значить – творити людям добро. Саме в цьому сенс буття справжньої людини, і саме так живе селянин-трудівник Максим. Друга редакція має значні сюжетно-композиційні відміни від першої, але ідейне спрямування поеми і образ її героя залишаються незмінними. Моральним антагоністом Максима є новий персонаж – варнак, показаний як раб своїх пристрастей, егоїст, який підпалює хату Максима, а коли Максим повертається, топить його в криниці. Герой цієї поеми не бунтівник за правду, він – „не борець проти суспільного зла, але його альтруїстична мораль є активним запереченням пануючої моралі тогочасного соціально-політичного ладу.“[27]

Сотник

Поема *У Оглаві... Чи по знаку* написана в перший половині 1849 року на острові Косарал. Уперше надрукована в *Кобзарі* (1867) під назвою *Сотник*, що відтоді стала

[25] Ibid.
[26] Див.: http://izbornyk.org.ua/shevchenko/slovn08.htm
[27] Див.: http://izbornyk.org.ua/shevchenko/slovn25.htm

традиційною. Твір має ознаки драматичної поеми, бо там позначено дійових осіб, введено діалоги і ремарки. „Конфлікт твору має морально-психологічний характер з соціальним забарвленням. Багатством сотника зумовлена його поведінка, його родинна трагедія. У просторих ліричних відступах Шевченко з позицій народної моралі осуджує вчинок старого багатія, висловлює свої погляди на обов'язок батьків перед дітьми“.[28] Шевченко в поемі використав фольклорні джерела, а теж до тексту твору він ввів народні пісні (наприклад: *У горох/ Вчотирьох/ Уночі ходила*)

Композиція поеми: Поема починається і закінчується описом оглавських тополь та має композиційне обрамлення. „Ритміко-інтонаційні переходи в поемі виконують композиційну функцію“[29]. І. Франко назвав цю поему однією з перлин поетичної творчості Шевченка.

[28] Див.: http://izbornyk.org.ua/shevchenko/slovn37.htm
[29] Ibid.

5 Підрядковий переклад поем. Doslovni prijevod poema

5.1 Сліпий – Slijepac

Думи мої молодії,	Misli moje mlade,
Поховані діти,	Sahranjena djeca,
Не літають з того світа	Ne lete iz tog svijeta
Пустку натопити.	Pusti dom grijati.
Покинули сиротою	Ostavili kao siroče
З тобою одною,	S tobom samom,
Моє серце, моя зоре,	Moje srce, moja zoro,
Раю мій, покою!	Raju moj, smiraju!
Ніхто не зна мого раю,	Nitko ne zna moj raj
І сама не знаєш,	Ni sama ne znaš,
Що витаєш надо мною,	Koja lebdiš nadamnom,
Як зоря над гаєм.	Kao zora nad gajem.
І дивлюся я, дивлюся,	I gledam ja, gledam,
А ти, моя зоре,	A ti, moja zoro,
Спускаєшся низесенько,	Spuštaš se nisko,
Тихо заговориш,	Tiho progovoriš,
Усміхнешся, подивишся —	Osmjehneš se, pogledaš –
Дивлюсь і не бачу...	Gledam i ne vidim...
Прокинуся — плаче серце,	Probudim se – plače srce,
І очі заплачуть.	I oči zaplaču.
Спасибі, зіронько! минає	Hvala, zvjezdice! Prolazi
Неясний день мій, вже смеркає,	Oblačan dan moj, već se mrači,
Над головою вже трясе	Nad glavom već trese
Косою смерть. І поховають,	Kosom smrt. I pokapaju,
А там і слід мій занесе	A tamo će i trag moj nanijeti
Холодний вітер. Все минає.	Hladan vjetar. Sve prolazi.
І ти случаєм прочитаєш	I ti ćeš slučajno pročitati
Вилиту сльозами	Zalivenu suzama
Мою думу і тихими,	Moju *dumu*[30] i tihim,
Тихими речами	Tihim riječima
Проговориш: «Я любила,	Progovoriti: „Voljela sam,
Я його любила, **/298/**	Ja sam ga voljela,
І він не знав...» Зоре моя,	A on nije znao...“ Zoro moja,
На мою могилу	Na moj grob
Світи, зоре. А я буду	Svijetli, zoro. A ja ću
З-за світа літати	Iza svijeta letjeti
І про тебе, моє серце,	I o tebi, moje srce,
На небі співати.	Na nebu pjevati.

[30] Dume- ukrajinske lirsko epske pjesme o događajima života kozaka od 16. do 18.st. Izvodili su ih putujući pjevači svirajući kobzu, banduru ili liru.

Той блукає за морями,
Світ перепливає,
Шука долі, не находить —
Немає, немає!
Мов умерла. Інший рветься
З усієї сили
За долею, от-от догнав
І бебех в могилу!
А в третього, як у старця,
Ні хати, ні поля,
Тілько торба, а з торбини
Виглядає доля —
Як дитинка; а він її
Лає, проклинає
І жидові заставляє —
Ні, не покидає.
Як реп'ях той, учепиться
За латані поли
Та й збирає колосочки
На чужому полі,
А там — снопи... а там — скирти,
А там... у палатах
Сидить собі наш сирота,
Мов у своїй хаті.
Отака-то тая доля,
Хоч і не шукайте.
Кого любить, сама найде,
У колисці найде.

Так коло полудня в неділю,
Та на Зелених ще й святках,
Під хатою в сорочці білій
Сидів з бандурою в руках
Старий козак.
«І так, і сяк,
І треба б то, і шкода.
Ні, буде треба, хоч два года
Нехай по світу поблукає
Та сам своєї пошукає,
Як я шукав колись. Ярино!
А де Степан?» — «А он під тином,
Неначе вкопаний, стоїть».
«А я й не бачу! А ідіть
Лишень сюди; та йдіть обоє!..
Ануте, діти, отакої!» —
І вдарив по струнах.
Старий грає, а Ярина
З Степаном танцює!

Taj luta morima,
Svijet će preplivati,
Traži sudbinu, ne pronalazi –
Nema je, nema je!
Kao da je umrla. Drugi žudi
Iz sve snage
Za sudbinom, taman ju sustigne
I tres u grob!
A treći, kao prosjak,
Ni kuću, ni polje nema,
Samo torbu, a iz torbice
Proviruje sudbina –
Kao djetešce; a on ju
Psuje, proklinje
Od židova skriva –
Ne, ne ostavlja (ju).
Kao čičak taj, uhvatit će se
Za zašivene rubove
Te će brati klasje
Na tuđem polju,
A tamo – snopovi... a tamo – bale sijena,
A tamo... u palačama
Sjedi naš sirotan,
Kao u svojoj kući.
Takva je ta sudbina,
Samo (ju) ne tražite.
Koga voli, sama će naći,
U koljevci će naći.

Tako oko podneva u nedjelju,
I još na *Zelene blagdane* [31]
Pred kućom u košulji bijeloj
Sjedio je s bandurom u rukama
Stari kozak.
„I tako, i onako,
I moralo bi, i šteta.
Ne, morat će, samo dvije godine
Pusti nek po svijetu luta
I sam svoju potraži,
Kao što sam ja tražio nekoć. Jaryno!
A gdje je Stepan?“ – „A eno kraj ograde,
Kao ukopan stoji“.
„A ja ne vidim! No idite
hajde ovdje; ta idite oboje!..
Hajd'mo, djeco, tako!“
I udari po strunama.
Stari svira, a Jaryna
Sa Stepanom pleše!

[31] Zeleni blagdani (Зелені свята)- ukrajinski blagani povezani s ljetom, zadnja tri dana Zelenog tjedna (tjedna prije blagdana Svete Trojice) obilježavaju se 50. dana nakon Uskrsa

Старий грає, примовляє,
Ногами тупцює:

«Якби мені лиха та лиха,
Якби мені свекрівонька тиха,
Якби мені чоловік молодий,
Та другої не любив, не любив.
Ой гоп, чики-чики!
Та червоні черевики,
Та троїсті музики, —
Одвіку довіку
Я любила б чоловіка».
«Ой гоп, заходивсь
Зробив хату, оженивсь,
І піч затопив,
І вечерять наварив».

«Ану, діти, отак, діти!»
І старий піднявся.
Як ударить, як ушкварить —
Аж у боки взявся.
«Чи так, чи не так,
Уродив пастернак.
А петрушку
Криши в юшку —
Буде смак, буде смак,
Ой так, таки так,
Оженився козак,
Кинув хату
І кімнату
Та й потяг у байрак».

«Ні, вже не те, підтопталась
Моя стара сила,
Утомився; а все це ви
Так розворушили,
О бодай вас! Що то літа!
Ні, вже не до ладу,
Минулося. Іди лишень
Полудновать лагодь,
Гуляючи, як той казав,
Шматок хліба з'їсти.

Stari svira, ponavlja,
Nogama cupka:

Da je meni nesreće i nesreće,
Da je meni svekrvica tiha,
Da je meni čovjek mlad,
Ta drugu nisam volio, nisam volio.
Oj hop, čiki-čiki!
I crvene čizmice,
I trio muzike[32]*, -*
Oduvijek zauvijek
Ja voljela bih muža!".
„Oj hop, krenuo je
Graditi kuću, oženio se,
I peć ugrijao
I večeru napravio."

„Hajde, djeco, tako, djeco!"
I stari se dignuo.
Kako udari, kako snažno –
Na bedra se podbočio.
„Je li tako ili nije,
Pastrnjak rodio je.
A peršina
Nasitno u juhu –
Bit će ukusno, bit će ukusno,
Oj tako, tako tako,
Oženio se kozak,
Napustio kuću
I sobu
Te krenuo u dolinu".

„Ne, više nije to, izgubila se
Moja stara snaga,
Umorio sam se; a sve ste to vi
Tako ispremetali,
O neka vas! Što su to godine!
Ne, već nije dobro,
Prošlo je. Idi samo
Užinu pripremi
S nogu, kako je rekao,
Komad kruha pojedi.

---

[32] Trio muzika- instumentalni trio sastavljen od violine, basolije (ukrajinski instrument sličan violončelu) i bubnja (u središnjem dijelu zemlje) ili violine, cimbala i bubnja (u zapadnom dijelu). Pojavljuju se u Ukrajini krajem 17. i početkom 18. stoljeća. Imali su važnu ulogu u životu ukrajinskog sela za vrijeme narodnih blagdana, vjenčanja te na sajmovima. Svirale su se uglavnom pjesne i pjevne melodije.

Іди ж, доню, а ти, сину,
Послухаєш вісти.
Сідай лишень. Як убили
Твого батька Йвана
В Шляхетчині, то ти ще був
Маленьким, Степане;
Ще й не лазив...» — «То я не син,
Я не син ваш, тату?..»
«Та ні, не син; стривай лишень.
От умерла й мати,
Ти й зостався; а я й кажу
Покойній Марині,
Таки жінці: «А знаєш що!
Возьмім за дитину», —
Тебе б то це. «Добре», — каже.
От ми й спарували
Вас з Яриною докупи...
А тепер осталось —
Ось бачиш що? ти на порі,
І Ярина спіє...
Треба буде людей питать!
Та що-небудь діять!
Як ти скажеш?» — «Я не знаю,
Бо я думав теє...»
«Що Ярина сестра твоя?
А воно не теє...
Вона просто, як любитесь,
То й жінкою буде.
Та перш ось що! треба буде
І на чужі люди
Подивитись, як живуть.
Чи орють,
Чи не на ораному сіють
І просто жнуть,
І немолоченеє віють.
Та як і мелють, і їдять —
Все треба знать. **/301/**
Так от як, брате: треба в люди
На год, на два піти
У наймити;
Тойді й побачимо, що буде.
Бо хто не вміє заробить,
То той не вмітиме й пожить.
А ти як думаєш, небоже?
А коли хочеш, сину, знать,
Де лучше лихом торговать,
Іди ти в Січ, як Бог поможе,
Там наїсишся всіх хлібів.
А я їх їв.
І досі нудно, як згадаю!..

Idi, kćeri, a ti, sine,
Poslušat ćeš vijesti.
Sjedni samo. Kako su ubili
Tvog oca Ivana
U Poljskoj, ta još si bio
Malen, Stepane;
Ni puzao još nisi...“ – „Zar ja nisam sin,
Ja nisam vaš sin, tata?..“
„No ne, nisi sin; čekaj samo.
Eto, umrla je i majka,
Ti si ostao; a ja kažem
Pokojnoj Marini,
Svojoj ženi: „A znaš što!
Uzmimo dijete“, -
Dakle, tebe. „Dobro“, kaže.
Tako smo mi sparili
Tebe i Jarynu skupa...
A sada je ostalo –
Vidiš li što? Ti si u naponu snage,
I Jaryna spava...
Morat će se kod ljudi raspitati!
Te što god raditi!
Što kažeš?“ – „Ne znam,
Jer mislio sam na ono...“
„Da je Jaryna sestra tvoja?“
Ali nije tako...
Ona će jednostavno, ako se volite,
Onda postati ženom.
No prvo što! Mora se
I druge ljude
Pogledati kako žive.
Oru li,
Ili ne siju na oranome,
I samo žanju,
I nemlaćeno viju.
A i kako melju i jedu –
Sve treba znati.
Tako je, kako je, brate: mora se kod ljudi
Na godinu, dvije otići
U najam.
Tada ćemo vidjeti što će biti.
Jer tko ne umije zaraditi,
Taj neće znati ni preživjeti.
A ti što misliš, nećače?
A kad ćeš htjeti, sine, znati,
Gdje bolje tuđom patnjom trgovati,
Idi u Sič, i ako Bog da,
Tamo najest ćeš se svakog kruha.
I ja sam ih jeo.
I sad je dosadno, dok se prisjećam!..

Коли заробиш, принесеш,
А не заробиш, поживеш
Моє добре; та звичаю
Козацького наберешся,
Та побачиш світа, —
Не такого, як у *Братстві,*
А живі мисліте
На синьому прочитаєш.
Та по-молодечій
Будеш Богу молитися,
А не по-чернечій
Харамаркать. Отак, сину.
Помолимось Богу
Та сивого осідлаєм —
І гайда в дорогу!
Ходім, лишень, полудновать.
Що ти там, Ярино,
Змайструвала?» — «Уже, тату».
«Отаке-то сину!»

Kada zaradiš, donijet ćeš,
Ako ne zaradiš, poslužit ćeš se
Mojim dobrom; te običaj
Kozački usvojit ćeš,
I vidjet ćeš svijet,
Ne takav kao u Bratstvu[33]
I živo *mysljite*[34]
Na plavom pročitat ćeš.
Te kao mlad ćeš
Bogu se moliti,
A ne kao monah
Mumljati. Tako, sine.
Pomolimo se Bogu
Pa ću sivoga osedlati –
I hajde na put!
Idemo samo još užinati.
Jesi li , Jaryno,
Nešto pripremila?“ – „Jesam, tata“.
„Tako je, sine!“

Не їсться, не п’ється, і серце не б’ється,
І очі не бачать, не чуть голови,
Неначе немає, ніби неживий,
Замість шматка хліба за кухоль береться;
Дивиться Ярина та нишком сміється:
«Що це йому стало? ні їсти, ні пить
Нічого не хоче! чи не занедужав?
Братіку Степане! що в тебе болить?» —
Очима спитала. Старому байдуже,
Нібито й не бачить. «Чи жать, чи не жать,
А сіяти треба, — старий розмовляє,
Нібито до себе. — Анумо вставать.
Може, до вечерні ще пошкандибаю.
А ти, Степане, ляжеш спать,
Бо завтра рано треба встать
Та коня сідлать».

Ne jede mu se, ne pije, ni srce ne bije,
I oči ne vide, ne čuje glava,
Kao da ne postoji, kao mrtav,
Umjesto komadića kruha vrč uzima;
Gleda Jaryna te se poskrivečki smije:
„Što mu se dogodilo? Ni jesti, ni piti
Ništa ne želi! Da nije obolio?
Braco Stepane! Što te boli?“
Očima je upitala. Starome je svejedno,
Kao da ni ne vidi. „Žeti ili ne žeti,
A sijati se mora, - stari priča,
Sebi u bradu. – Hajdemo ustati.
Možda do večernjice još došepam.
A ti, Stepane, legni spavati,
Jer sutra rano treba ustati
I konja osedlati“.

«Степаночку, голубчику!
Чого-бо ти плачеш?
Усміхнися-бо до мене.
Хіба ти не бачиш,
Що й я плачу!.. Розсердився
Бог знає на кого
Та й зо мною не говорить.
Заплачу, єй-богу,
Та й утечу... ось побачиш.
Скажи-бо, Степане!
Може, справді, нездужаєш?

„Stepančiću, golubiću!
Pa zašto plačeš?
Hajde, nasmiješi mi se.
Možda ti ne vidiš
Da i ja plačem! Naljutio se
Bog zna na koga
Pa ni sa mnom ne priča.
Zaplakat ću, boga mi,
I pobjeći... vidjet ćeš.
No reci, Stepane!
Možda zaista boluješ?

[33] Bratstva – organizacije koje su u 16. i 17. st. bile centri kulturnog i političkog života u Ukrajini.
[34] Мисліте – naziv slova „М“ u staroslavenskoj azbuci, ali ovdje u značenju stjecanja životnog znanja

Я зілля достану,	Bilje ću nabaviti,
Я побіжу за бабою,	Otrčat ću do babe
Може, це з пристріту?»	Možda je od uroka?“
«Ні, Ярино, моє серце,	„Ne, Jaryno, moje srce,
Рожевий мій квіте!	Ružičasti moj cvijete!
Я не брат тобі, Ярино!	Ja ti nisam brat, Jaryno!
Я завтра покину...	Ja ću sutra ostaviti...
Тебе й батька сиротами...	Tebe i oca sirote...
Де-небудь загину,	Gdje god da umrem,
І ти мене не згадаєш,	I ti me se nećeš sjećati,
Забудеш, Ярино,	Zaboravit ćeš, Jaryno,
Свого брата...» — «Перехрестись!	Svoga brata...“ – „Prekrsti se!
Єй-богу, з пристріту.	Boga mi, od uroka.
Я не сестра! Хто ж я така?	Ja ti nisam sestra! Pa tko sam ja?
О Боже мій, світе,	O Bože moj, svijete,
Що тут робить?.. Батька нема,	Što ovdje raditi?.. Oca nema,
А він занедужав,	A on je obolio,
Та ще й умре!.. О Боже мій!	Ta još će i umrijeti! O Bože moj!
А йому байдуже,	A njemu je svejedno,
Мов сміється надо мною.	Kao da se smije nadamnom.
Хіба ти не знаєш,	Iako/zbilja ti ne znaš,
Що з тобою і татуся	Da će s tobom i taticu
Й мене поховають!..»	I mene pokopati!..“
«Ні, Ярино, я не умру,	„Ne, Jaryno, ja neću umrijeti,
А тілько поїду	Već ću samo otići
Од вас завтра... а приїду...	Od vas sutra... a doći ću...
На той рік приїду,	Ove godine ću doći,
Вже не братом, з Запорожжя,	No ne kao brat sa Zaporožja,
А за рушниками...	Nego kao prosac[35]...
Чи подаєш?..» — «Та цур тобі	Hoćeš li pristati?..“ – „Ma dosta
З тими старостами!	S tim starješinama[36]!
Ще й жартує!..» — «Не жартую,	Još se i šali!.. – Ne šalim se,
Єй-богу, Ярино!	Boga mi, Jaryno!
Не жартую...» — «То це й справді	Ne šalim se...„ – „Ta zar ćeš zaista
Ти завтра покинеш	Sutra napustiti
Мене й батька?.. Ні, жартуєш.	Mene i oca? Ne, šališ se.
Скажи-бо, Степане!	No reci, Stepane!
Хіба й справді я не сестра?..»	Zar ti zbilja nisam sestra?..
«Ні, моє кохане!	„Nisi, moje ljubljeno!
Моє серце!» — «Боже ти мій,	Moje srce!“ – „Bože moj,
Чом же я не знала?	Pa zašto nisam znala?
Була б тебе не любила	Ne bih te voljela
І не ціловала.	Ni ljubila.
Ой, ой, сором! Геть од мене.	Oj, oj, srama li! Dalje od mene!
Пусти мої руки!	Pusti moje ruke!
Ти не брат мій! ти не брат мій!	Ti nisi moj brat! Ti nisi moj brat!

[35] Doslovan prijevod bio bi „s ručnicima“. Nekoć su se djevojkama davali posebno ukrašeni ručnici koji su bili znak prosidbe

[36] Starješina- ovdje u značenju osobe koja ima važnu ulogu u prosidbi (nekoć se slalo starješine do djevojke i njene obitelji kako bi ih se zamolilo za njenu ruku)

Муко моя! муко!»

І заплакала Ярина,
Як мала дитина,
І крізь сльози промовляє:
«Покине!.. покине!..»
Як той явор над водою,
Степан похилився.
Щирі сльози козацькії
В серці запеклися!
Мов у пеклі... А Ярина
То клене, то просить,
То замовкне... поцілує,
То знов заголосить!
Незчулися, як і смеркло.
І сестру і брата,
Мов скованих, обнявшися,
Застав батько в хаті!

І світ настав, а Ярина
Ридає... ридає...
Уже Степан із криниці
Коня напуває.
Взяла відра та й побігла
Ніби за водою
До криниці... А тим часом
Запорозьку зброю
Виніс батько із комори,
Розгляда, радіє,
Приміряє... ніби знову
Старий молодіє!
Та й заплакав... «Зброє моя!
Зброє золотая!
Літа мої молодії,
Сило молодая!
Послужи ж, моя ти зброє,
Молодій ще силі!
Послужи йому так щиро,
Як мені служила!..»

І Ярина дає зброю,
А Степан сідлає
Коня, свого товариша,
Й жупан одягає.
І шаблюка, мов гадюка,
Й ратище-дрючина,
І самопал семип'ядний

Muko moja! Muko!

I zaplakala je Jaryna,
Kao malo dijete,
I kroz suze izusti:
„Napustit će!.. Napustiti!..“
Kao taj javor nad vodom,
Stepan se pogne.
Iskrene suze kozačke
U srcu su zapekle!
Kao u paklu... A Jaryna se
Pak klanja, pa moli,
Pa zašuti... poljubi,
Pa opet zarida!
Nisu ni primijetili, već se smračilo.
I sestru i brata,
Kao okovane, zagrljene,
Našao je otac u kući!

I zora je svanula, a Jaryna
Rida...rida...
Već Stepan iz bunara
Konja napaja.
Uzela je vjedro i potrčala
Kao po vodu
Do bunara... A u taj čas
Zaporošku pušku
Iznese otac iz smočnice,
Pregledava, raduje se,
Mjerka ju... kao da opet
Starac biva mladim!
Pa i zaplače... „Puško moja!
Puško zlatna!
Godine moje mlade,
Silo mlada!
Posluži još, moja puško,
Mladoj snazi!
Posluži njemu tako iskreno,
Kao što si meni služila!“

I Jaryna daje pušku,
A Stepan osedlava
Konja, svoj prijatelja,
I *župan*[37] oblači.
I sablja kao zmija,
I koplje-palicu
I *samopal*[38] sedam pedalja dug

[37] Župan ili županina- muški kaput ukrašen krznom i posebnom čipkom, nosili su ih bogati kozaci i poljsko plemstvo. Također može biti i gornji dio ženske odjeće napravljen od skupog materijala
[38] Samopal- starinska vrsta puške koja se pali pomoću fitilja

Повис за плечима.
Аж зомліла, як узріла,
І старий заплакав,
Як побачив на коневі
Такого *юнака.*

Веде коня за поводи
Та плаче Ярина.
Старий батько іде рядом,
Наставляє сина.
Як у війську пробувати,
Старших шанувати,
Товариство поважати,
В табор не ховатись.
«Нехай тебе Бог заступить!» —
Як за селом стали,
Сказав старий, та всі тро[є]
Разом заридали.
Степан свиснув, і курява
Шляхом піднялася.
«Не барися, мій синочку,
Швидче повертайся!..» —
Старий сказав та й заплакав.
Мов тая ялина
При долині, похилилась,
Замовкла Ярина;
Тілько сльози утирає,
На шлях поглядає.
Із куряви щось вигляне
І знов пропадає.
Ніби шапка через поле
Котиться, чорніє...
Ховається... мошечкою
Тілько... тілько... мріє,
Та й пропало... Довго, довго
Стояла Ярина
Та дивилась, чи не вирне
Знову комашина.
Не вйрнула; похилилась,
Заплакала знову...
А за нею й старий батько,
Та й пішли додому.

Минають дні, минає літо,
Наста[ла] осінь, шелестить
Пожовкле листя; мов убитий,
Старий під хатою сидить;
Дочка нездужає Ярина,
Його єдиная дитина
Покинуть хоче; з ким дожить?

Objesio na rame.
Odrvenila je, kad je ugledala,
I stari je zaplakao,
Kad je vidio na konju
Takvoga junaka.

Vodi konja za uzde,
I plače Jaryna.
Stari otac ide redom,
Savjetuje sina.
Kako u vojsci živjeti,
Starije poštovati,
Prijateljstvo cijeniti.
U taboru se ne skrivati.
„Neka te Bog čuva!!“ –
Kad su iza sela stali,
Rekao je stari, te svo troje
Skupa zaplakaše.
Stepan zafućka, i prašina se
Putem podigla.
„Ne oteži, sinko moj,
Brže se vrati!..“ –
Stari reče pa zaplače.
Kao ta smreka,
U dolini, pognula se,
Ušutjela je Jaryna.
Samo suze briše,
Na put pogledava.
Iz prašine nešto proviri
I opet nestane.
Poput kape kroz polje
Kotrlja se, crni...
Skriva se...Kao mušica
Samo... samo... Zamišlja,
I nestalo je... Dugo je, dugo
Stajala Jaryna
I gledala, ne bi li se digla
Opet prašina.
Nije se podigla; pognula se,
Zaplakala opet...
A za njom i stari otac,
Pa krenuše kući.

Prolaze dani, prolazi ljeto,
Stigla je jesen, šušti
Požutjelo lišće; kao ubijen,
Stari pred kućom sjedi;
Kći Jaryna boluje,
Njegovo jedino dijete
Ostaviti (ga) želi; S kim će

Добити віку вікового?
Згадав Степана молодого,
Згадав свої благі літа,
Згадав та й заплакав
Багатий сивий сирота.
Мов лату на латі,
На серце печалі нашили літа.
«В Твоїх руках все на світі.
Твоя свята воля!
Нехай буде так, як буде —
Така моя доля!»

І барвінком, і рутою,
І рястом квітчає
Весна землю; мов дівчину
В зеленому гаї.
І сонечко серед неба **/306/**
Опинилось, стало,
Мов жених той молодую,
Землю оглядало.
І Ярина вийшла з хати
На світ Божий глянуть,
Ледве вийшла... Усміхнеться,
То піде, то стане,
Розглядає, дивується,
Та любо та тихо,
Ніби вчора народилась...
А лютеє лихо...
В самім серці повернулось
І світ заступило.
Як билина підкошена,
Ярина схилилась;
Як з квіточки роса вранці,
Сльози полилися.
Старий батько коло неї,
Як дуб, похилився.
У Києві великому
Всіх святих благала;
У Межигорського Спаса
Тричі причащалась.
У Почаєві святому
Ридала, молилась,
Щоб Степан той, тая доля,
Їй хоча приснилась!..
Не снилося. Вернулася.
Знову забіліла
Зима біла. Знову весна

Dočekati smrt?
Sjetio se Stepana mladog,
Sjetio se svojih nježnih godina,
Sjetio se te zaplakao
Bogati sijedi sirotan.
Kao zakrpu na zakrpu,
Na srce tuga našila je godine.
„U Tvojim je rukama sve na svijetu.
Tvoja je sveta volja!
Neka bude tako kako bude –
Takva je moja sudbina!“

I vinkom, i rutvicom,
I šupaljkom kiti
Proljeće zemlju; kao djevojku
U zelenom gaju.
I sunašce posred neba
Usporilo je, stalo,
Kao ženik mladenku,
Zemlju je gledalo.
I Jaryna je izašla iz kuće
Svijet božji pogledati,
Jedva je izašla... Nasmiješi se,
Pa krene, pa stane,
Pogledava, čudi se,
I prijazno i tiho
Kao jučer rođena...
A teško zlo...
U samo srce vratilo se
I svijet je preuzelo.
Kao trava pokošena,
Jaryna se pognula;
Kao rosa s cvjetka ujutro,
Suze su se prelile.
Stari se otac nad nju,
Kao hrast, nagnuo.
U Kijevu velikom
Sve svete je preklinjala;
U Mežigorskom Spasu[39]
Triput se pričestila.
U Počajivu[40] svetom
Plakala, molila se,
Da bi se Stepan taj, njegova sudbina,
Njoj u snu javila!..
Nije ju usnula. Vratila se.
Opet je zabijelila
Zima bijela. Opet je proljeće

[39] Mežigirski ili Mežigorski manastir (Межигірський Спасо-Преображенський монастир)- misli se na crkvu ženskog pravoslavnog manastira u blizini današnjeg grada Višgoroda na desnoj obali Dnjepra, blizu Kijeva
[40] Počajiv- grad u Ternopiljskoj oblasti Ukrajine, poznat po Počajivskoj lavri i manastiru

Рястом червоніла;
Знов Ярина вийшла з хати
На світ дивуватись.
Та не святих вже благати —
Ворожки питати.
І ворожка ворожила,
Пристріт замовляла,
Талан-долю за три шаги
З воску виливала.
«Он, бачиш, кінь осідланий
Маха головою.
А он їде, а онде йде
Дідусь з бородою. **/307/**
Ото гроші. Бач, віскривий,
Якби догадався
Та втер йому; отже й утер.
Дивися — сховався
За могилу, лічить гроші.
Знову іде шляхом,
Заплющившись, з торбинками.
То, бач, ради страху,
Щоб татаре або ляхи
Часом не спіткали...»
І радісінька додому
Ярина верталась.

Уже третій, і четвертий,
І п'ятий минає —
Не малий рік. А Степана
Немає, немає.
І стежечки, доріженьки
Яром та горою,
Що топтані до ворожки,
Поросли травою.
А Ярина у черниці
Косу розплітає;
Старий батько коло неї
Падає, благає,
Хоч годочок, хоч літечко,
Хоч Петра діждати,
Хоч Зелених. Діждалися,
Уквітчали хату
І любистком, і клечанням,
У сорочках білих,
У неділю, мов сироти,
Під хатою сіли.
Сидять собі та сумують,

Šupaljkom crvenilo;
Opet je Jaryna izašla iz kuće
Svijetu se čuditi.
Ali ne svece više preklinjati –
Vračaru će upitati.
I vračara je vračala,
Urokljivo oko prizivala,
Sreću-sudbinu za tri *šağa*[41]
Iz voska je izlijevala.
„Eno, vidiš, osedlan konj
Maše glavom.
I eno, ide, tamo ide
Djed s bradom.
Evo novaca. Gle, balavi,
Kad bi se sjetio
I naučio ga pameti.
Gledaj – sakrio se
Iza groba, broji novce.
Opet ide putem,
Žmireći, s lisnicama.
Evo, gledaj, zbog straha
Da ga Tatari ili Poljaci
Slučajno ne sustignu..."
I radosna se kući
Jaryna vraćala.

Već treća, i četvrta,
I peta prolazi –
Mnogo godina. A Stepana
Nema i nema.
I stazice, putići
Kroz dolinu i goru,
Utrti do vračare,
Zarasli su travom.
A Jaryna kod redovnice
Pletenicu raspliće;
Stari otac oko nje
Pada, moli,
Barem godinicu, bar ljeto
Bar da Petra[42] dočeka
Bar do Zelenih. Pričekali su,
Ukrasili su kuću
I ljupčacom, i granama[43]
U košuljama bijelim
U nedjelju, kao sirotinja,
Pred kuću su sjeli.
Sjede i tuguju,

[41] Šağ- sitna kovanica u vrijednosti pola kopijke koja se koristila u Ukrajini do revolucije
[42] Misli se na blagdan svetog Petra i Pavla (29. lipnja)
[43] Na Zelene blagdane su se kuća i dvorište ukrašavali granama koje su na sebi još imale lišće

Слухають — щось грає
За ворітьми, мов на кобзі,
І тихо співає.

«У неділю вранці-рано
Синє море грало,
Товариство кошового
На раді прохало:
«Благослови, отамане,
Чайки поспускати
Та за Тендер погуляти, **/308/**
Турка пошукати».
Чайки і байдаки спускали,
Гарматами риштовали,
З широкого гирла Дніпрового випливали.
Серед ночі темної
На морі синьому,
За островом Тендром потопали,
Пропадали.
Один потопає,
Другий виринає,
Козацтву-товариству із синьої хвилі
Рукою махає, гукає:
«Нехай вам, товариство, Бог допомагає!»
І в синій хвилі потопає,
Пропадає.
Тілько три чайки, слава Богу,
Отамана курінного,
Сироти Степана молодого,
Синє море не втопило,
А в турецьку землю, агарянську,
Без весел і кормиг прибило.
Тойді сироту Степана,
Козака лейстрового,
Отамана молодого,
Турки-яничари ловили,
З гармати гримали,
В кайдани кували,
В Цареградськую башту сажали,
В тяжкую роботу завдавали.

Osluškuju – nešto svira
Iza kapije, kao na *kobzi*[44],
I tiho pjeva.

„U nedjelju ujutro-rano
Sinje more sviralo je,
Družina je *košovoga*[45]
Na skupštini molila:
„Blagoslovi, atamane,
Da čajke[46] na vodu pustimo
I iza Tendera[47] odemo,
Turka potražimo“.
Čajke i brodove u vodu pustiše,
Topovima ih opremiše,
Iz širokog grla Dnjepra isplivaše.
Usred noći tamne
Na moru sinjem
Iza otoka Tenda potapljali su,
Nestajali.
Jedan potaplja,
Drugi ispliva,
Kozačkoj družini iz sinjeg vala
Rukom maše, viče:
„Neka vam, družino, Bog pomogne!“
I u sinjem valu utapa se,
Gine.
Samo tri čajke, slava Bogu,
Atamana kurinja[48],
Sirotog Stepana mladog,
Sinje more utopilo nije,
Već u tursku zemlju, agarjansku[49],
Bez vesla i jarama nasukalo.
Tada su sirotu Stepana,
Kozaka lejstrovog[50],
Atamana mladog,
Turci-janjičari lovili,
Pištoljima udarali,
Lancima okovali,
U Carigradski toranj odveli,
Na težak rad osudili.

---

[44] Kobza- trzalački žičani ukrajinski instrument tipa lutnje (14—16. st.)
[45] Košovyj- vođa, zapovjednik (ataman) kozaka na Zaporoškoj Siči
[46] Čajka- vojni brod ukrajinskih zaporoških kozaka s jedrima i veslima, izvana pokriven pločama ili trskom radi bolje plovnosti i obrane od neprijatelja
[47] Tender- nekadašnji otok u Crnom moru, danas „poluotok“ na jugu estuarija rijeka Bug i Dnjepra
[48] Ataman kurinja- vođa kurinja (курінь)- posebnog dijela kozačke zaporoške vojske koja se dijelila na 38 jedinica te je na čelu svake stajao jedan ataman
[49] Agarjanska zemlja- ovdje u značenju zemlje naseljene muslimanima
[50] Lejstrovi kozaci- dijal. ukr. izraz za registrirane kozake (unajmljeno kozaštvo, tj. vojska koju je sastavila poljska vlada u 16. st. od ukrajinskih kozaka kako bi obranila južne granice, a ti su kozaci bili navedeni na posebnom spisku, odnosno registru)

Ой Спасе наш чудотворний,
Межигорський Спасе!
І лютому ворогові
Не допусти впасти
В турецькую землю, в тяжкую неволю.
Там кайдани по три пуда,
Отаманам по чотири.
І світа Божого не бачать, не знають,
Під землею камень ламають,
Без сповіді святої умирають,
Пропадають.
І згадав сирота Степан в неволі
Свою матір Україну,
Нерідного батька старого,
І коника вороного,
І сестру Ярину.
Плаче, ридає,
До Бога руки здіймає,
Кайдани ламає,
Утікає на вольную волю...
Уже на третьому полі
Турки-яничари ловили,
До стовпа в'язали,
Очі виймали,
Гарячим залізом випікали,
В кайдани забили,
В тюрму посадили
І замуровали».

Отак на улиці під тином
Ще молодий кобзар стояв
І про невольника співав.
За тином слухала Ярина
І не дослухала, упала.
«Степаночку! Степаночку! —
Ридала, кричала. —
Степаночку, моє серце,
Де ти забарився?
Тату! тату! Це Степан наш!
Ідіть подивіться».
Прийшов батько, розглядає,
Насилу Степана
Розпізнає; отак його
Зробили кайдани.
«Сину ти мій безталанний,
Добрая дитино!
Де ти в світі пробувався,
Сину мій єдиний?»

Oh, Spase naš čudotvorni,
Mežigorski Spase!
Ni ljutom neprijatelju
Ne dozvoli upasti
U tursku zemlju, u teško ropstvo.
Tamo su okovi tri puda[51] teški,
Za atamane i po četiri.
I svijet Božji ne vide, ne znaju,
Pod zemljom kamen lome,
Bez ispovijedi svete umiru,
Nestaju.
I prisjećao se siroti Stepan u ropstvu
Svoje majke Ukrajine,
Nerođenog oca starog,
I konjića vranog,
I sestre Jaryne.
Plače, rida,
Do Boga ruke diže,
Okove lomi,
Bježi na slobodu…
Već su ga na trećem polju
Turci-janjičari ulovili,
Za stup zavezali,
Oči izvadili,
Vrućim željezom žigosali,
U okove stavili,
U tamnicu bacili
I zazidali."

Tako je na ulici ispred ograde
Još mladi kobzar stajao
I o robu pjevao.
Iza ograde slušala je Jaryna
I nije ni do kraja poslušala, pala je.
„Stepančiću, Stepančiću! –
Ridala je, vikala. –
Stepančiću, moje srce,
Gdje si se zadržao?
Tata! Tata! To je Stepan naš!
Dođi vidjeti".
Došao je otac, gleda,
Jedva Stepana
Prepoznaje, toliko su ga
Promijenili okovi.
„Pa sine moj nesretni,
Dobro dijete!
Gdje si po svijetu bio,
Sine moj jedini?"

[51] Pud- stara jedinica težine koja se nekad koristila u Ukrajini, Rusiji i Bjelorusiji; 1 pud = 16,4 kg

Плаче старий, обнімає,
І сліпий мій плаче
Невидющими очима,
Мов сонце побачив.
І беруть його під руки,
І ведуть у хату,
І вітає Яриночка,
Мов рідного брата.
І голову йому змила,
І ноги умила.
І в сорочці тонкій, білій **/310/**
За стіл посадила.
Годувала, напувала,
Положила спати
На перині... і тихенько
Вийшла з батьком з хати.

«Ні, не треба, мій таточку,
Не треба, Ярино!
Подивіться: я загинув,
Навіки загинув.
За що ж свої молодії
Ти літа погубиш
З калікою... Ні, Ярино,
Насміються люди,
І Бог святий покарає
І прожене долі
З ції хати веселої
На чужеє поле.
Ні, Ярино, Бог не кине,
Ти найдеш дружину,
А я піду в Запорожжя.
Я там не загину,
Мене люблять...» — «Ні, Степане,
Ти моя дитина,
І Бог тебе покарає,
Як мене покинеш».
«Оставайся, Степаночку!
Коли не хоч братись,
То так будем. Я сестрою,
А ти мені братом,
А дітьми йому обоє,
Батькові старому.
Не йди, серце, Степаночку,
Не кидай нас знову.
Не покинеш?..» — «Ні, Ярино...»
І Степан остався;
Зрадів старий, мов дитина,
Аж за кобзу взявся;
Хотів вшкварить навприсідки

Plače stari, grli,
I slijepac moj plače
Slijepim očima
Kao da je sunce ugledao.
I uzmu ga pod ruke,
I vode u kuću,
I pozdravlja Jarynočka,
Kao rođenog brata.
I glavu mu je umila,
I noge oprala.
I u košulji tankoj, bijeloj
Za stol posjela.
Najela ga, napojila,
Odvela leći
Na perinu… i potiho
Izašla s ocem iz kuće.

„Ne, ne treba, moj tatice,
Ne treba, Jaryno!
Pogledajte: ja sam umro,
Zauvijek sam umro.
Zašto da svoje mlade
Godine izgubiš
S bogaljem… Ne, Jaryno,
Smijat će se ljudi,
I Bog će sveti kazniti
I otjerati van
Iz ove kuće vesele
Na tuđe polje.
Ne, Jaryno, Bog ne ostavlja,
Ti ćeš naći muža,
A ja ću otići u Zaporožje.
Tamo neću umrijeti,
Vole me…“ – „Ne, Stepane,
Ti si moje dijete,
I Bog će te kazniti,
Ako me napustiš“.
„Ostani, Stepančiću!
Ako se i nećemo uzeti,
Neka tako bude. Bit ću ti sestra,
A ti meni brat,
I oboje bit ćemo djeca njemu,
Ocu starom.
Ne idi, srce, Stepančiću,
Ne ostavljaj nas opet.
Nećeš otići?...“ – „Ne, Jaryno…“
I Stepan ostane;
Rasveselio se stari, kao dijete,
Pa kobzu uzme;
Htio je zaplesati

З усієї сили...
І на призьбі під хатою
Усі троє сіли.
«Розкажи ж тепер, Степане,
Про свою недолю.
Бо й я таки гуляв колись
В турецькій неволі».

«Отож мене, вже сліпого,
На світ випускали
З козаками... Товариство
На Січ прямувало,
І мене взяли з собою,
І через Балкани
Поспішали в Україну
Вольними ногами.
І на тихому Дунаю
Нас перебігають
Товариші-запорожці
І в Січ завертають.
І розказують, і плачуть,
Як Січ руйнували,
Як москалі сребро, злато
І свічі забрали
У Покрови. Як козаки
Вночі утікали
І на тихому Дунаї
Новим кошем стали.
Як цариця по Києву
З Нечосом ходила
І Межигорського Спаса
Вночі запалила.
І по Дніпру у золотій
Галері гуляла,
На пожар той поглядала,
Нишком усміхалась.
І як степи запорозькі
Німоті ділила.
Та бахурям і байстрюкам
Люд закрепостила.
Як Кирило з старшинами
Пудром осипались

Iz sve snage…
I na trijem pred kuću
Svo troje su sjeli.
„Pričaj sada, Stepane,
O svojoj nevolji.
Jer i ja sam bio nekoć
U turskom ropstvu“.

„I tako su mene, već slijepog,
Na svijet pustili
S kozacima… Družina je
Na Sič kretala,
I mene su sa sobom uzeli,
I kroz Balkan
Požurili su u Ukrajinu
Slobodnim nogama.
I na tihom Dunavu
Prestigli su nas
Druzi-zaporošci
I u Sič vraćaju.
I pričaju, i plaču,
Kako su Sič uništili,
Kako su Moskalji srebro, zlato
I svijeće uzeli
U Pokrivu. Kako su kozaci
Noću bježali
I na tihom Dunavu
Novi tabor[52] postali.[53]
Kako je carica po Kijevu
S Nečosom[54] šetala
I Mežigorskog Spasa
Po noći zapalila.
I po Dnjepru u zlatnoj
Galiji šetala,
Na požar taj gledala,
Krišom se smiješila,
I kako je stepe zaporoške
Nijemcima dijelila.
Te razvratnicima i kopiladi[55]
Narod (u ropstvo) prodala[56].
Kad su se Kirilo[57] i narednici
Puderom posipali[58]

---

[52] Vojni tabor u Kijevskoj Rusi u 11.-13.st. i u Ukrajini od 14.-18. st.
[53] Nakon uništenja Zaporoške Siči zbog naredbe Katerine II. 1775. godine, velik dio zaporožaca bio je primoran pobjeći do Dunava na teritorij koji je pripadao Turskoj
[54] Nečos- prezime generala felmaršala Ğ. O. Potomkina, miljenika Katerine II.
[55] Misli se na uvođenje kmetstva u Ukrajini 1783. za vrijeme Katarine II.
[56] Nakon uništenja Siči, Katerina II. podijelila je goleme posjede na jugu Ukrajine svojim najbližim osobama
[57] Kirilo Rozumovskij- zadnji ukrajinski hetman (1750.-1764.)
[58] Puderom posipali- donijeli su i slijedili zapadnjačku modu nošenja perika, posipanih puderom

І в цариці, мов собаки,	I carici, kao psi,
Патинки лизали.	Cipele lizali.
Отак, тату! Я щасливий,	Eto, tata! Ja sam sretan
Що очей не маю,	Jer oči nemam,
Що нічого того в світі	Jer ništa na svijetu
Не бачу й не знаю.	Ne vidim i ne znam.
Ляхи були — усе взяли,	Poljaci su bili – sve su uzeli,
Кров повипивали!..	Krv su iscijedili!...
А москалі і світ Божий	A moskalji su i svijet božji
В путо закували!	Lancima okovali!
Отаке-то! тяжко, тату,	Tako je to! Teško je, tata,
Із своєї хати	Iz svoje kuće
До нехриста поганого	Do nekršćanina zlog
В сусіди прохатись.	U susjedstvo preklinjati.
Тепер, кажуть, Головатий	Sada, kažu, Ǧolovatyj[59]
Останки збирає	Ostatke skuplja
Та на Кубань підмовляє,	Te u Kuban[60] nagovara,
Черкеса лякає.	Čerkeza straši.
Нехай йому Бог поможе,	Neka njemu Bog pomogne,
А що з того буде —	A što će iz toga biti –
Святий знає. Почуємо,	Sveti zna. Čut ćemo,
Що розкажуть люди!..»	Što će reći ljudi!..“
Отак вони що день божий	Tako su oni svaki dan božji
Удвох розмовляли	Udvoje razgovarali
До півночі, а Ярина	Do ponoći, a Jaryna se
Господарювала.	O kući brinula.
Згадували Запорожжя,	Prisjećali su se Zaporožja,
Козацькую славу	Kozačke slave
І співали удвох собі	I pjevali su udvoje
Про Чалого Саву,	O Čalom Savi,
Про Богдана недомудра,	O Bogdanu nepametnom,
Ледачого сина,	Lijenom sinu,
І про Гонту-мученика,	I o Ǧonti- mučeniku,
Й славного Максима.	I slavnom Maksymu.
А Ярина їх слухала...	A Jaryna ih je slušala
Та святих благала.	I svece molila..
Ублагала... на всеїдній	Preklinjala… Na svejidnij[61]
З Степаном побрались.	Za Stepana se udala.
Оце і вся моя дума.	To je cijela moja duma.
Не здивуйте, люди.	Ne čudite se, ljudi.
Те, що було, минулося	To, što je bilo, prošlo je
І знову не буде.	I neće se ponoviti.
Минулися мої сльози,	Prošle su moje suze,
Не рветься, не плаче	Ne kida se, ne plače

[59] Golovatyj Anton- vođa dijela zaporoške vojske koja se preselila na Prikubaniju i nazvala se crnomorskom vojskom

[60] Kuban- regija u Rusiji, obuhvaća područnje na obali Crnog mora, između Ukrajine i Kavkaza

[61] Svejidnij tyždenj (Всеїдний тиждень)- tjedan u crkvenoj godini (prije korizme) kada vjernici ne moraju postiti

Поточене старе серце,
І очі не бачать
Ні тихої хатиночки
В забутому краю,
Ні тихої долиночки,
Ні темного гаю, **/313/**
Ні дівчини молодої
Й малої дитини
Я не бачу щасливої:
Все плаче, все гине.
І рад би я сховатися,
Але де, не знаю.
Скрізь неправда, де не гляну,
Скрізь Господа лають.
Серце в'яне, засихає,
Замерзають сльози...
І втомивсь я, одинокий,
На самій дорозі.
Отаке-то! не здивуйте,
Що вороном крячу:
Хмара сонце заступила,
Я світа не бачу.
Ледви, ледви опівночі
Серцем прозираю
І немощну мою думу
За світ посилаю
Зцілющої й живущої
Води пошукати.
Як інколи, то й принесе,
І покропить в хаті,
І засвітить огонь чистий,
І сумно і тихо
Розказує про весілля —
Звертає на лихо.
Тепер мені про сліпого
Сироту кончає,
Але як довести краю,
І сама не знає.
Бо не було того дива,
Може, споконвіку,
Щоб щаслива була жінка
З сліпим чоловіком!
Отже сталось таке диво!
Год, другий минає,
Як побрались, а дивіться —
Вкупочці гуляють
По садочку. Старий батько
Сидить коло хати,
Та вчить внука маленького
Чолом оддавати.

Nagriženo staro srce,
I oči ne vide
Ni tihu kućicu
U zaboravljenom kraju,
Ni tihu dolinicu,
Ni tamni gaj,
Ni djevojku mladu
I maleno dijete
Ja ne vidim sretne:
Sve plače, sve gine.
I rado bih se sakrio,
Ali gdje, ne znam.
Posvuda je laž, gdje pogledam,
Posvuda Gospoda psuju.
Srce vene, sahne,
Lede se suze…
I umorih se, jednooki,
Na samom putu.
Tako je to! Ne čudite se,
Što kao vrana grakčem:
Oblak je sunce zaklonio,
Ja svijet ne vidim.
Jedva, jedva u ponoć
Srcem pogledavam
I nemoćnu moju dumu
U svijet šaljem
Iscjeljujuću i okrepljujuću
Vodu potražiti.
Kao nekad, donijet će ju,
I poškropiti u kući,
I zasvijetlit će vatra čista,
I tužno i tiho
Priča o vjenčanju –
Okreće na zlo.
Sada o slijepom
Siročetu završava,
Ali kako privesti kraju,
Ni sama ne zna.
Jer nije bilo tog čuda,
Možda i od pamtivijeka,
Da je sretna bila žena
Sa slijepim čovjekom!
Dakle dogodilo se to čudo!
Godina, i druga prolazi,
Kako su se oženili, i gledaj –
Zajedno šetaju
Po dvorištu. Stari otac
Sjedi uz kuću,
I uči unuka malenog
Pozdravljati.

5.2 Великий льох – Velika kripta

(Містерія[62])

ТРИ ДУШІ
Як сніг, три пташечки летіли
Через Суботове і сіли
На похиленному хресті
На старій церкві. «Бог простить:
Ми тепер душі, а не люди.
А відціля видніше буде,
Як той розкопуватимуть льох.
Коли б вже швидче розкопали,
Тойді б у Рай нас повпускали,
Бо так сказав Петрові Бог:
„Тойді у Рай їх повпускаєш,
Як все москаль позабирає,
Як розкопа великий льох“».

I

Як була я людиною,
То Прісею звалась;
Я отутечки родилась,
Тут і виростала,
Отут, було, на цвинтарі
Я з дітьми гуляю
І з Юрусем-гетьманенком
У піжмурки граєм.
А гетьманша, було, вийде
Та й кликне в будинок,
Он де клуня. А там мені
І фіг і родзинок —
Всього мені понадає
І на руках носить...
А з гетьманом як приїдуть
Із Чигрина гості,
То це й шлють, було, за мною.
Одягнуть, обують,
І гетьман бере на руки,
Носить і цілує.
Отак-то я в Суботові
Росла, виростала!

TRI DUŠE
Kao snijeg, tri ptičice su letjele
Kroz Subotiv[63] i sjele
Na nakošen križ
Na staroj crkvi. „Bog oprašta:
Mi smo sada duše, a ne ljudi.
A otuda jasnije bit će,
Kako iskopati tu kriptu.
Kad bi brže iskopali,
Tada bi nas u Raj pustili.
Jer tako rekao je Petru Bog:
„Tad u Raj pustit ćeš ih,
Kad moskalj sve uzme,
Kad iskopa veliku kriptu“.

I

Kad sam bila čovjek,
Zvala sam se Priseja,
Ovdje sam se rodila,
Tu sam i rasla
Ovdje, bijaše, na groblju
Ja s djecom šetam,
I s Jurusem-hetmančićem[64]
Skrivača se igram.
A hetmanova žena, biješe, iziđe
Pa i zovne u kuću,
Tamo kod sjenika. A tamo meni
I smokve i grožđice –
Sve mi daje
I u rukama nosi...
A s hetmanom kad doputuju
Iz Čygryna gosti,
To poslani su, bijaše, po mene.
Oblače me, obuvaju,
I hetman uzima u ruke,
Nosi i ljubi.
Tako sam ja u Subotivu,
Rasla, odrastala!

[62] Misterija (grč.)- kasniji razvojni oblik liturgijske drame (od 14. do 17. st.); bila je omiljena nabožna pučka priredba
[63] Subotiv- selo i imanje Bogdana Hmeljnickog u Čigirinskom rajonu Čerkaške oblasti u Ukrajini
[64] Jurus hetmančić- sin Bogdana Hmeljnickog, Jurij. Bio je hetman od 1659. do 1663. te 1677.-1681.

Як квіточка; і всі мене	Kao cvjetak; i svi su me
Любили й вітали.	Voljeli i pozdravljali.
І нікому я нічого,	I nikome ja ništa,
Ніже злого слова,	Ni lošu riječ,
Не сказала. Уродлива	Nisam kazala. Lijepa
Та ще й чорноброва.	A k tome i crnih obrva[65].
Всі на мене залицялись	Svi su mi se udvarali
І сватати стали,	I prositi su počeli,
А у мене, як на теє,	A ja sam taman
Й рушники вже ткались.	I ručnike već tkala.
От-от була б подавала,	Kad-tad dala bih ih,
Та лихо зустріло!	Ali zlo me snašlo!
Вранці-рано, в Пилипівку,	Ujutro rano, u Pylypivku,
Якраз у неділю,	Točno u nedjelju,
Побігла я за водою...	Otrčala sam do vode...
Вже й криниця тая	Već se i bunar taj
Замуліла і висохла!	Zamuljio i presušio!
А я все літаю!..	A ja sve letim!
Дивлюсь — гетьман з старшиною.	Gledam – ide hetman s narednikom.
Я води набрала	Vode sam uzela
Та вповні шлях і перейшла;	I puni sam put prošla;
А того й не знала,	A nisam znala to,
Що він їхав в Переяслов	Da je on išao u Perejaslav
Москві присягати!..	Moskvi prisegnuti[66]!
І вже ледви я, наледви	I već jedva, jedvice
Донесла до хати	Donijela sam do kuće
Оту воду... Чом я з нею	Tu vodu... Zašto njome nisam
Відер не побила!	Vjedro potrgala?!
Батька, матір, себе, брата,	Oca, majku, sebe, brata,
Собак отруїла	Pse sam otrovala
Тію клятою водою!	Tom kletom vodom!
От за що караюсь,	Eto, zato se kažnjavam,
От за що мене, сестрички,	Eto, zato me, sestrice,
І в Рай не пускають.	Ni u raj ne puštaju.
II	II
А мене, мої сестрички,	A mene, moje sestrice,
За те не впустили,	Zato nisu pustili,
Що цареві московському **/316/**	Jer sam caru moskovskom
Коня напоїла	Konja napojila
В Батурині, як він їхав	U Baturynu, kad je putovao
В Москву із Полтави.	U Moskvu iz Poltave.[67]
Я була ще недолітком,	Bila sam još maloljetna,

[65] U ukrajinskoj kulturi djevojke crnih obrva smatraju se posebno lijepima

[66] 8. siječnja 1654. u saboru u Perejaslavu donesena je odluka da se Ukrajina pripoji Rusiji. Hmeljnicki je potpisao sporazum kojim se jamčila autonomija Ukrajine-Rus' u zajednici s Moskovskim Carstvom. Sporazum je i danas predmet stručne rasprave povjesničara jer se sumnja da su u njemu dogovoreni uvjeti naknadno krivotvoreni na korist ruskog (moskovskog) cara Aleksija I.

[67] Ševčenko ovdje govori o povratku Petra I. iz Poltavske bitke i pobjede nad Švođanima 27. lipnja 1709. godine

Як Батурин славний
Москва вночі запалила,
Чечеля убила,
І малого, і старого
В Сейму потопила.
Я меж трупами валялась
У самих палатах
Мазепиних... Коло мене
І сестра, і мати
Зарізані, обнявшися,
Зо мною лежали;
І насилу-то, насилу
Мене одірвали
Од матері неживої.
Що вже я просила
Московського копитана,
Щоб і мене вбили.
Ні, не вбили, а пустили
Москалям на грище!
Насилу я сховалася
На тім пожарищі.
Одна тілько й осталася
В Батурині хата!
І в тій хаті поставили
Царя ночувати,
Як вертавсь із-під Полтави.
А я йшла з водою
До хатини... а він мені
Махає рукою.
Каже коня напоїти,
А я й напоїла!
Я не знала, що я тяжко,
Тяжко согрішила!
Ледве я дійшла до хати,
На порозі впала.
А назавтра, як цар вийшов,
Мене поховали
Та бабуся, що осталась
На тій пожарині,
Та ще й мене привітала **/317/**
В безверхій хатині.
А назавтра й вона вмерла
Й зотліла у хаті,
Бо нікому в Батурині
Було поховати.
Уже й хату розкидали

Kad je Baturyn slavni
Moskva u noći zapalila,
Čečelja[68] ubila,
I mlado i staro
U Sejmu[69] utopila.
Ja sam se među trupama valjala
U samim palačama
Mazepinim...[70] Oko mene su
I sestra i majka
Zaklane, zagrlivši se,
Sa mnom ležale;
I jedva, jedvice
Mene su otrgnuli
Od majke nežive.
Ta već sam molila
Moskovskog kapetana,
Da i mene ubiju.
Ne, nisu me ubili, već pustili
Moskaljima na zabavu!
Jedva sam se sakrila
Na tom požarištu.
Samo je jedna ostala
U Baturynu kuća!
I u tu su kuću smjestili
Cara da prenoći,
Kad se vraćao iz Poltave.
A ja sam išla s vodom
Do kućice... a on meni
Maše rukom.
Kaže da konja napojim,
I ja sam ga napojila!
Nisam znala da sam teško,
Teško sagriješila!
Jedva sam u kuću ušla,
Na pragu sam pala.
A sutradan, kad je izišao car,
Mene su pokopali
I baka koja je ostala
Na tom požarištu,
I već je mene pozdravila
U kući bez krova.
A sutradan je i ona umrla
I trunula u kući,
Jer nikoga nije bilo u Baturynu
Da ju pokopa.
Već su i kuću razrušili

[68] Čečelj Dmytro- pukovnik, pristaša Mazepe
[69] Sejm- rijeka u Rusiji i Ukrajini, najveća pritoka Desne. Na Sejmu se nalazi grad Baturyn.
[70] Ivan Mazepa- hetman od 1687. do 1708.

І сволок з словами
На угілля попалили!..
А я над ярами
І степами козацькими
І досі літаю!
І за що мене карають,
Я й сама не знаю!
Мабуть, за те, що всякому
Служила, годила...
Що цареві московському
Коня напоїла!..

ІІІ

А я в Каневі родилась.
Ще й не говорила,
Мене мати ще сповиту
На руках носила,
Як їхала Катерина
В Канів по Дніпрові.
А ми з матір'ю сиділи
На горі в діброві.
Я плакала; я не знаю,
Чи їсти хотілось,
Чи, може, що в маленької
На той час боліло.
Мене мати забавляла,
На Дніпр поглядала;
І галеру золотую
Мені показала,
Мов будинок. А в галері
Князі, і всі сили,
Воєводи... і меж ними
Цариця сиділа.
Я глянула, усміхнулась...
Та й духу не стало!
Й мати вмерла, в одній ямі
Обох поховали!
От за що, мої сестриці, **/318/**
Я тепер караюсь,
За що мене на митарство
Й досі не пускають.
Чи я знала, ще сповита,
Що тая цариця —
Лютий ворог України,
Голодна вовчиця!..
Скажіте, сестриці?

I stropnu su gredu s riječima[71]
Do ugljena zapalili!
A ja nad dolinama
I stepama kozačkim
I sada letim!
I za što me kažnjavaju,
Ja ni sama ne znam!
Možda, zato što svakomu
Služila sam, ugađala...
Jer sam caru moskovskom
Konja napojila!..

III

A ja sam se u Kanivu[72] rodila.
Još nisam ni govorila,
Majka me je još zamotanu
U rukama nosila,
Dok putovala je Katarina
Do Kaniva po Dnjepru.
A ja i majka sjedile smo
Na gori u šumi hrastovoj.
Ja sam plakala; ne znam
Jesam li gladna bila,
Ili me možda, malenu,
Taj čas bolilo.
Majka me zabavljala,
Na Dnjepar gledala;
I galiju je zlatnu
Meni pokazala,
Kao građevinu. A u galiji
Knezovi, i sve sile,
Vojvode... i među njima
Carica je sjedila.
Ja sam pogledala, osmijehnula se...
I bez duše ostala!
I majka je umrla, u jednoj jami
Obje nas pokopali!
Eto zašto se, moje sestrice,
Ja sada kažnjavam,
Zato sam u mukama
I sada me ne puštaju.
Jesam li znala, još zamotana,
Da je ta carica –
Ljuti neprijatelj Ukrajine,
Gladna vučica!
Kažite, sestrice?

[71] Nekoć su ljudi nakon izgradnje kuće, na stropnu gredu zapisivali tko ju je i kada izgradio, a ponekad su i urezivali riječi iz Svetog pisma.
[72] Kaniv- grad u središnjoj Ukrajini, Čerkaškoj oblasti

«Смеркається. Полетимо
Ночувати в Чуту.
Як що буде робитися,
Відтіль буде чути».
Схопилися, білесенькі,
І в ліс полетіли,
І вкупочці на дубочку
Ночувати сіли.

„Mrači se. Poletimo
Noćiti u Čuti[73].
Ako će se što događati,
Otamo ćemo čuti.“
Poskočile su bijele
I u šumu poletjele,
I skupa na hrastiću
Prenoćiti su sjele.

ТРИ ВОРОНИ

TRI VRANE

1

Крав! крав! крав!
Крав Богдан крам.
Та повіз у Київ,
Та продав злодіям
Той крам, що накрав.

1

Kra! Kra! Kra!
Krao je Boğdan dobra.
Te ih odvezao u Kijev,
I prodao je kradljivcima
Ta dobra koja je ukrao.

2

Я в Парижі була
Та три злота з Радзивілом
Та Потоцьким пропила.

2

Ja sam u Parizu bila
I tri sam zlota s Radziwillom
I Potockim[74] propila.

3

Через мост идет черт,
А коза по воде.
Быть беде. Быть беде.

3

Preko mosta ide vrag,
A koza po vodi.
Bit će nevolje. Bit će nevolje.

Отак кричали і летіли
Ворóни з трьох сторон і сіли
На маяку, що на горі
Посеред лісу, усі три.
Мов на мороз, понадувались,
Одна на другу позирали, /319/
Неначе три сестри старі,
Що дівували, дівували,
Аж поки мохом поросли.

Tako su kričale i letjele
Vrane s tri strane i sjele
Na stablo u gori
Usred šume, sve tri.
Kao od hladnoće, nakostriješile se,
Jedna na drugu pogledavale,
Poput tri sestre stare,
Koje su djevovale i djevovale
Dok mahovinom nisu obrasle.

1

Оце тобі, а це тобі.
Я оце літала
Аж у Сибір та в одного

1

To tebi, a ovo tebi.
Ja sam letjela
Sve do Sibira i jednom

[73] Čuta- naziv jedne od najvećih šuma koja je postojala na teritoriju Zaporožja
[74] Radziwill i Potocky- magnati i plemići koji su vladali golemim imanjima u Poljskoj, Litvi i Ukrajini

Декабриста вкрала	Dekabristu[75] ukrala sam
Трохи жовчі. От, бачите,	Malo žuči. Eto, vidite,
Й є чим розговіться!	Može se čime osladiti!
Ну, а в твоїй Московщині	No, a u tvojoj Moskovščini
Є чим поживиться?	Može li se čime okoristiti?
Чи чортма й тепер нічого?	Ili nema ni sada ničega?
З	3
Э... сестрица, много:	Ima... sestrice, mnogo toga:
Три указа накаркала	Tri sam naredbe prizvala[76]
На одну дорогу...	Na jednoj cesti[77]...
1	1
На яку це? На ковану?	Na kakvu to? Na kovanu?
Ну, вже наробила...	No, već sam napravila...
З	3
Да шесть тысяч в одной версте	Da, šest tisuća duša u jednoj milji
Душ передушила...	Sam ugušila...[78]
1	1
Та не бреши, бо тілько п’ять,	Ma ne laži, jer samo je pet,
Та й то з фоном Корфом.	I to s barunom Korfom.[79]
Ще й чваниться, показує	Još se i hvali, pokazuje
На чужу роботу!	Tuđi posao!
Капусниця! закурена...	Kupusarka! Zadimljena!
А ви, мості-пані?	A vi, gospodo?
Бенкетуєте в Парижі,	Gostite se u Parizu,
Поганці погані!	Zlobnici zločesti!
Що розлили з річку крові	Koji ste se izlili iz rijeke krvi
Та в Сибір загнали	Te u Sibir potjerali
Свою шляхту, то вже й годі,	Svoje plemstvo[80], dosta više,
Уже й запишались.	Već ste i likovali.
Ач, яка вельможна пава...	Jao, kakav plemeniti paun...
2 і 3	2 i 3

[75] Dekabristi- sudionici ustanka 1825. u carskoj Rusiji koji su plemići podigli protiv cara Nikolaja I. koji je taj ustanak žestoko ugušio

[76] Riječ накаркати (graktati) kada se govori o vranama znači prizivati zlo (prema narodnom vjerovanju)

[77] Misli se na izgradnju željezničke pruge između Peterburga i Moskve (po naredbi cara Nikole I)

[78] U izgradnji željezničke pruge sudjelovali su seljaci-kmetovi, koji su u tisućama umirali zbog neljudskih uvjeta rada, gladi i hladnoće

[79] Fon Korf- barun Korf M. A., carski činovnik-pronevjeritelj, član Državne rade. Bio je voditelj policijske uprave za vrijeme Nikole I. i istovremeno opskrbljivao kmetove koji su radili na gorespomenutoj pruzi

[80] Misli se na poljski ustanak 1830.-1831. Nakon što je ustanak ugušen, Nikola I. poslao je u Sibir mnoge ustanike

А ти що зробила??

1

А дзуськи вам питать мене!
Ви ще й не родились,
Як я отут шинкувала
Та кров розливала!
Дивись, які! Карамзіна,
Бачиш, прочитали!
Та й думають, що ось-то ми!
А дзусь, недоріки!
В колодочки ще не вбились,
Безпері каліки!..

2

Ото яка недотика!
Не та рано встала,
Що до світа упилася...
А та, що й проспалась!

1

Упилася б ти без мене
З своїми ксьондзами?
Чортма хисту! Я спалила
Польщу з королями;
А про тебе, щебетухо,
І досі б стояла.
А з вольними козаками
Що я виробляла?
Кому я їх не наймала,
Не запродавала?
Та й живущі ж, проклятущі!
Думала, з Богданом
От-от уже поховала.
Ні, встали, погані,
Із шведською приблудою...
Та й тойді ж творилось!
Аж злішаю, як згадаю...
Батурин спалила,
Сулу в Ромні загатила
Тілько старшинами
Козацькими... а такими,
Просто козаками,

A što si ti napravila??

1

A dosta vam je mene pitati!
Vi se još ni rodile niste,
Kad sam se ja ovdje zabavljala
I krv prolijevala!
Gledaj, čiju! Karamzina[81],
Vidiš, pročitali su!
I misle da smo to- mi!
Ma šic, niškoristi!
Još se ni operjatili niste,
Bogalji bez perja!

2

O kakva osjetljivica!
Nije ta rano ustala,
Koja se do svitanja napila...
Već ta koja se i probudila!

1

Napila bi se ti bez mene
Sa svojim svećenicima[82]?
Bez talenta! Ja sam spalila
Poljsku s kraljevima;
A da je do tebe, cvrkutavice,
I do sad bi stajala.
A sa slobodnim kozacima
Što sam radila?
Kome li ih sve nisam u najam dala,
Prodala?
Ma i žive, proklete!
Mislila sam da sam ih s Bogdanom
Odmah već pokopala.
Ne, ustali su, zli,
Sa švedskim tuđincem...
Ma i tada se stvaralo!
Sve sam ljuća dok se prisjećam...
Baturyn sam spalila,
Na Suli u Romniju sam branu
Samo od narednika
Kozačkih napravila[83]... A takvima,
Samo kozacima,

[81] Karamzin M.M. (1766.-1826.)- poznati ruski povjesničar i pisac
[82] Misli se na poljske katoličke svećenike
[83] Romen ili Romni- grad u Poltavskoj oblasti, iznad rijeke Sule, pritoke Dnjepra

Фінляндію засіяла;
Насипала бурта
На Орелі... на Ладогу /321/
Так гурти за гуртом
Виганяла та цареві
Болота гатила.
І славного Полуботка
В тюрмі задушила.
Отойді-то було свято!
Аж пекло злякалось.
Матер Божа у Ржавиці
Вночі заридала.

3

Й я таки пожила:
С татарами помутила,
С Мучителем покутила,
С Петрухою попила,
Да немцам запродала.

1

Та ти добре натворила:
Так кацапів закрепила
У німецькі кайдани —
Хоч лягай та й засни.
А в мене ще, враг їх знає,
Кого вони виглядають?
Вже ж і в крепость завдала,
І дворянства страшну силу
У мундирах розплодила,
Як тих вошей розвела;
Все вельможнії байстрята!
Вже ж і Січ їх бісновата
Жидовою поросла.
Та й москаль незгірша штука:
Добре вміє гріти руки!
І я люта, а все-таки
Того не зумію,
Що москалі в Україні
З козаками діють.
Ото указ надрукують:
"По милості божій,

Finsku[84] sam zasijala;
Nasipala sam nasip
Na Orelu... Na Ladogi
Tako grupu za grupom
Gonila i caru
Blato njima pokrivala.
I slavnog sam Polubotka
U zatvoru ugušila.
Otada bijaše sveto!
Ma i pakao se prestrašio.
Majka Božja u Ržavyci
U noći je zaplakala.

3

I ja sam tako živjela:
S Tatarima sam zamutila,
S Mučiteljem[85] kažnjvala,
S Petruhom[86] popila,
Nijemcima prodala.

1

I dobro si uradila:
Tako si kacape[87] sputala
U njemačke okove –
Hajde legni i zaspi.
A meni još, vrag ih zna,
Koga oni promatraju?
Već sam i u utvrdi naudila
I plemstva strašnu silu
U uniformama namnožila
Kao te uši zapalila
Svu plemićku kopilad!
Već je i Sič njihova luda
Židovima obrasla.
A i moskalj je slična sorta:
Dobro umije grijati ruke!
I ja sam ljuta, međutim,
Ne umijem ono
Što moskalji u Ukrajini
S kozacima rade.
Eto naredbu tiskaju:
„Po milosti božjoj

[84] U vrijeme Petra I. ukrajinski je narod (osobito kozaci) sudjelovao u ratu protiv Švedske, čak i na teritoriju Finske te je mnogo kozaka i kmetova bilo primorano graditi utvrde i zidine na rijeci Orel itd. U tom je ratu mnogo ljudi poginulo na ratištu, ali mnogo ih je umrlo i tijekom tog teškog rada.
[85] Mučitelj- car Ivan Grozni (carovao od 1547.-1584.)
[86] Petruha- car Petar I. (carovao od 1682. do 1725.)
[87] Kacapi- pogrdan naziv za Ruse

І ви наші, і все наше,	I vi ste naši i sve je naše,
І гоже й негоже!"	I dobro i loše!“
Тепер уже заходились	Sada su već krenuli
Древности шукати	Starine tražiti
У могилах… бо нічого	U grobovima... jer ničega nema
Уже в хаті взяти;	Više u kući za uzeti:
Все забрали любісінько.	Sve su s lakoćom uzeli.
Та лихий їх знає,	Ta vrag ih zna
Чого вони з тим поганим	Zašto oni s tom bijednom
Льохом поспішають?	Kriptom brzaju?
Трошки, трошки б підождали,	Malo, malo bi pričekali
І церква б упала…	I crkva bi upala...
Тойді б разом дві руїни	Tada bi skupa dvije ruševine
В Пчеле описали…	U Pčeli[88] opisali...
2 і 3	2 i 3
Чого ж ти нас закликала?	Zašto si nas pozvala?
Щоб на льох дивиться?	Da na kriptu gledamo?
1	1
Таки й на льох. Та ще буде	Da, na kriptu. No još će se
Два дива твориться.	Dva čuda dogoditi.
Сю ніч будуть в Україні	Ovu će se noć u Ukrajini
Родиться близнята.	Roditi blizanci.
Один буде, як той Ґонта,	Jedan će biti kao onaj Gonta,
Катів катувати!	Krvnike će mučiti!
Другий буде… оце вже наш!	Drugi će biti... Već naš!
Катам помагати —	Krvnicima će pomagati –
Наш вже в череві щипає…	Naš već u trbuhu štipa...
А я начитала,	A ja sam pročitala
Що, як виросте той Ґонта,	Da će kad odraste onaj Gonta,
Все наше пропало!	Sve naše propasti!
Усе добре поплюндрує	Sve dobro će uništiti
Й брата не покине!	Ni brata neće ostaviti!
І розпустить правду й волю	I odriješit će istinu i slobodu
По всій Україні!	Po cijeloj Ukrajini!
Так от бачите, сестриці,	Tako evo, vidite, sestrice,
Що тут компонують!	Što ovdje namjeravaju!
На катів та на все добре	Za krvnike i za sve dobro
Кайдани готують!	Okove pripremaju!
2	2
Я золотом розтопленим	Ja ću zlatom rastopljenim
Заллю йому очі!..	Zaliti njemu oči!

[88] Pčela- *Северная пчела (Sjeverna pčela)*- novine koje su izlazile u Sankt Peterburgu za Ševčenkova života

1	1
А він, клятий недолюдок, Золота не схоче.	A on, kleti zlotvor, Zlata neće htjeti.
3	3
Я царевыми чинами Скручу ему руки!..	Ja ću carevim činovima Zavrnuti njemu ruke!
2	2
А я зберу з всього світа Всі зла і всі муки!..	A ja ću uzeti sa cijelog svijeta Sva zla i sve muke!
1	1
Ні, сестриці. Не так треба. Поки сліпі люде, Треба його поховати, А то лихо буде! Он бачите, над Києвом Мітла простяглася, І над Дніпром і Тясмином Земля затряслася. Чи чуєте? Застогнала Гора над Чигрином. О!.. Сміється і ридає Уся Україна! То близнята народились, А навісна мати Регочеться, що Йванами Обох буде звати! Полетімо!.. Полетіли Й летячи співали:	Ne, sestrice. Nemojte tako. Dok su slijepi ljudi Mora ga se pokopati, I to će biti zlo! Eto, vidite, nad Kijevom Kometa se pojavila I iznad Dnjepra i Tjasmina[89] Zemlja se zatresla. Čujete li? Zajecala je Gora iznad Čihirina. Oh! Smije se i plače Cijela Ukrajina! Blizanci su se rodili, A luda se majka Grohotom smije jer će obojici Ime Ivan dati! Poletimo! Poletjele su I u letu pjevale:
1	1
Попливе наш Іван По Дніпру у Лиман З кумою.	Pliva naš Ivan Po Dnjepru u Liman S kumom.
2	2
Побіжить наш ярчук:	Pobjeći će naš pas[90]

[89] Tjasmin/Tiasmin- desna pritoka Dnjepra

[90] Pas (jarčuk)- prema narodnom vjerovanju, štene koje je odmah progledalo i ima vučje zube te ga se boji nečista sila

В ірій їсти гадюк
Зо мною.

3

Как хвачу да помчу,
В самый ад полечу
Стрелою.

ТРИ ЛІРНИКИ

Один сліпий, другий кривий,
А третій горбатий.
Йшли в Суботов про Богдана
Мирянам співати.
1
Що то, сказано, ворони.
Уже й помостили,
Мов для їх те сідало
Москалі зробили.
2
А для кого ж? Чоловіка,
Певне, не посадять
Лічить зорі...
1
Ти то кажеш.
А може, й посадять,
Москалика або німця.
А москаль та німець
І там найдуть хлібець.
3
Що це таке верзете ви?
Які там ворони?
Та москалі, та сідала?
Нехай Бог боронить!
Може, ще нестись заставлять,
Москаля плодити.
Бо чутка є, що цар хоче
Весь світ полонити.
2
А може, й так! Так на чорта ж
Їх на горах ставить?
Та ще такі височенні,
Що й хмари достанеш,
Як вилізти...
3
Так от же що:
Ото потоп буде. /325/

U irij[91] jesti zmije
Sa mnom.

3

A kad zgrabim i pojurim
U sam pakao poletjet ću
Kao strijela.

TRI SVIRAČA LIRE

Jedan je slijep, drugi hrom,
A treći grbav.
Išli su u Subotiv o Bogdanu
Seljanima pjevati.
1
Što reći, vrane.
Već su i ugnijezdili
Kao da su za njih tu prečku
Moskalji napravili.
2
A za koga bi? Čovjeka
Sigurno neće posjesti
Da broji zvijezde...
1
Ti to kažeš.
A možda će postaviti
Moskalyka ili Nijemca.
A moskalj i Nijemac će
I tamo naći kruhić.
3
Što to vi lupetate?
Kakve vrane?
I moskalji i prečke?
Neka Bog brani!
Možda će početi
Moskalje razmnožavati.
Jer glasina je da car želi
Cijeli svijet zarobiti.
2
A možda je i tako! Nepotrebno
Ih je na gore postaviti?
Ta još su takvi visoki
Da i oblake dohvatiš
Kako se popeti...
3
I eto, što još:
Evo, bit će potop.

[91] Irij- zemlja vječnog ljeta kamo se sele ptice prije zime (u prenesenom značenju označava zagrobni život)

Пани туда повилазять
Та дивиться будуть,
Як мужики тонутимуть.
1
Розумні ви люди,
А нічого не знаєте!
То понаставляли
Ті фігури он для чого:
Щоб люди не крали
Води з річки та щоб нишком
Піску не орали,
Що скрізь отам за Тясьмою.
2
Чортзна-що провадить!
Нема хисту, то й не бреши.
А що, як присядем
Отутечки під берестом
Та трохи спочинем!
Та в мене ще шматків зо два
Є хліба в торбині,
То поснідаєм в пригоді,
Поки сонце встане... —
Посідали. — А хто, братця,
Співа про Богдана?
3
Я співаю. І про Яси,
І про Жовті Води,
І містечко Берестечко.
2
В великій пригоді
Нам сьогодня вони стануть!
Бо там коло льоху
Базар люду насходилось,
Та й панства не трохи.
От де нам пожива буде!
Ану, заспіваєм!
Проби ради...
1
Та цур йому!
Лучше полягаєм /326/
Та виспимось. День великий.
Ще будем співати.
3
І я кажу: помолимось
Та будемо спати.
Старці під берестом заснули;
Ще сонце спить, пташки мовчать,

Gospoda će ovuda izlaziti
I gledat će
Kako će seljani tonuti.
1
Pametni ste vi ljudi,
A ništa ne znate!
Postavili su
Te figure evo radi čega:
Da ljudi ne bi krali
Vodu iz rijeke i da kriomice
Ne bi orali zemlju
Onu skroz tamo iza Tjasmina.
2
Vrag zna što provode!
Nema talenta, pa ne laži.
A što ako sjednemo
Ovdje pod brijest
I malo odmorimo!
Pa ja još imam komade od dva
Kruha u torbi,
Da doručkujemo u prirodi
Dok sunce ne iziđe... –
Sjeli su. – A tko će, braćo,
Pjevati o Bogdanu?
3
Ja ću pjevati. I o Iaşi[92],
I o Žutim Vodama
I gradiću Berestečku[93].
2
U pomoć će nam
Danas oni doći!
Jer tamo oko kripte
Gomila se ljudi skupila
A ni gospode nije malo.
Eto gdje će nam dobit biti!
Hajde, zapjevajmo!
Probe radi...
1
No dosta!
Bolje da krenemo
I naspavamo se. Velik je dan.
Još ćemo pjevati.
3
I ja kažem: pomolimo se
I idemo spavati.
Starci su pod brijestom zaspali;
Još sunce spava, ptičice šute,

[92] Iaşi- grad u Rumunjskoj, nekadašnje središte rumunjskog dijela Moldavije
[93] Kod grada Berestečka se u lipnju 1651. odvila borba između vojske Bogdana Hmeljnickog i poljske vojske

А коло льоху вже проснулись
І заходилися копать.
Копають день, копають два,
На третій насилу
Докопалися до муру
Та трохи спочили.
Поставили караули.
Ісправник аж просить,
Щоб нікого не пускали,
І в Чигрин доносить
По начальству. Приїхало
Начальство мордате,
Подивилось. «Треба, — каже, —
Своди розламати,
Вєрнєй дєло...». Розламали,
Та й перелякались!
Костяки в льоху лежали
І мов усміхались,
Що сонечко побачили.
От добро Богдана!
Черепок, гниле корито
Й костяки в кайданах!
Якби в формених, то добре:
Вони б ще здалися...
Засміялись... А ісправник
Трохи не сказився!
Що нічого, бачиш, взяти,
А він же трудився!
І день і ніч побивався
Та в дурні й убрався.
Якби йому Богдан оце
У руки попався,
У москалі заголив би,
Щоб знав, як дурити /327/
Правительство!! Кричить, біга,
Мов несамовитий.
Яременка в пику пише,
По-московській лає
Увесь народ. І на старців
Моїх налітає.
«Вы што делаете, плуты!!»
«Та ми, бачте, пане,
Співаємо про Богдана...»
«Я вам дам Богдана,
Мошенники, дармоеды!
И песню сложили
Про тако[го] ж мошенника...»
«Нас, пане, навчили...»

A oko kripte već su se probudili
I počeli kopati.
Kopaju dan, kopaju dva,
Trećeg su jedva
Iskopali do zida
I malo odmorili.
Postavili su stražu.
Dok načelnik[94] moli
Da nikoga ne puštaju,
U Čigirin donose
Po zapovjednicima. Doputovali su
Zapovjednici veseli
I pogledali. „Moraju se, kažu,
Svodovi slomiti,
I gotov (je) posao“. Slomili su
I prestrašili se!
Kosturi su u kripti ležali
I kao da se smiješe
Jer su sunašce ugledali.
Eto dobro Bogdana!
Posuda, gnjilo korito
I kosturi u okovima!
Da je cijelo, to je dobro:
Onda bi još i bili od koristi...
Nasmijali se... A načelnik je
Umalo poludio!
Jer nema ničega, vidiš, za uzeti,
A on se tako trudio!
I dan i noć se brinuo
Pa se prevario.
Kad bi mu Bogdan
U ruke pao
U moskalje otišao bi,
Kad bi znao kako obmaniti
Nadređene!! Viče, trči
Kao pomahnitao.
Jaremenka u lice piše,
Na moskovskom psuje
Sav narod. I na starce
Moje nalijeće.
„Što radite vi, bitange?!“
„No mi, vidite, gospodine,
Pjevamo o Bogdanu...“
„Dat ću vam ja Bogdana,
Varalice, paraziti!
I pjesmu ste napisali
O takvoj varalici...“
„Nas su, gospodine, naučili...“

[94] Načelnik- načelnik županijske/okružne policije u predrevolucijskoj Rusiji

«Я вас навчу!.. Завалить им!»
Взяли й завалили —
Випарили у московській
Бані- прохолоді.
Отак пісні Богданові
Стали їм в пригоді!!
Так малий льох в Суботові
Москва розкопала!
Великого ж того льоху
Ще й не дошукалась.
(*1845, Myrgorod)*

„Ja ću vas naučiti! Hvatajte ih!“
Uzeli ih i prebili –
Oparili u moskovskoj
Kupelji- hladnoći.
Tako su im pjesme Bogdanu
Pomogle!
Tako je malu kriptu u Subotivu
Moskva raskopala!
Veliku onu kriptu
Još nije pronašla.
(1845, Myrgorod)

Стоїть в селі Суботові
На горі високій
Домовина України,
Широка, глибока.
Ото церков Богданова.
Там-то він молився,
Щоб москаль добром і лихом
З козаком ділився.
Мир душі твоїй, Богдане!
Не так воно стало;
Москалики що заздріли,
То все очухрали.
Могили вже розривають
Та грошей шукають,
Льохи твої розкопують
Та тебе ж і лають.
Що й за труди не находять! /328/
Отак-то, Богдане!
Занапастив єси вбогу
Сироту Украйну!
За те ж тобі така й дяка.
Церков-домовину
Нема кому полагодить!!
На тій Україні,
На тій самій, що з тобою
Ляха задавила!
Байстрюки Єкатерини
Сараною сіли.
Отаке-то, Зіновію,
Олексіїв друже!
Ти все оддав приятелям,
А їм і байдуже.
Кажуть, бачиш, що все-то те
Таки й було наше,
Що вони тілько наймали
Татарам на пашу

Stoji u selu Subotivu
Na gori visokoj
Grob Ukrajine,
Širok, dubok.
Eno crkve Bogdanove.
Tamo se on molio
Da moskalj dobro i zlo
S kozakom dijeli.
Mir duši tvojoj, Bogdane!
Nije se to dogodilo:
Moskalyky što su vidjeli
To su sve pokrali.
Grobove već uništavaju
I novce traže,
Kripte tvoje iskopavaju
A i tebe psuju.
I ništa ne nalaze!
Tako je, Bogdane!
Uništio si ubogu,
Sirotu Ukrajinu!
Za to ti takvo hvala.
Crkve-grob
Nema tko popraviti!!
Na toj Ukrajini,
Na toj samoj koja je s tobom
Poljaka zadavila!
Kopilad Ekaterinina
Kao skakavci su sjeli.
Tako je, Zinovije[95],
Aleksejev[96] druže!
Ti si sve (pre)dao prijateljima,
A njima je svejedno.
Kažu, vidiš, da je sve to
Tako bilo naše,
Da su oni samo u najam dali
Tatarima na pašu

[95] Zinovij – drugo ime Bogdana Hmeljnickog
[96] car Aleksej I. (carovao 1645.-1678.) za vrijeme njegove vladavine Ukrajina se pripojila Rusiji

Та полякам... Може, й справді!
Нехай і так буде!
Так сміються ж з України
Сторонніі люди!
Не смійтеся, чужі люде!
Церков-домовина
Розвалиться... і з-під неї
Встане Україна.
І розвіє тьму неволі,
Світ правди засвітить,
І помоляться на волі
Невольничі діти!..

I Poljacima. Možda je i istina!
Neka bude tako!
Tako ismijavaju Ukrajinu
Strani ljudi!
Ne smijte se, tuđinci!
Crkva-grob
Uništit će se... i iz nje
Ustat će Ukrajina.
I odnijet će tamu nesreće,
Svijet istine će zasvijetliti
I molit će se na slobodi
Zarobljena djeca!

5.3 Москалева криниця - Moskaljev bunar

Я. Кухаренкові.
На пам'ять 7 мая 1857 року

Не на Вкраїні, а далеко,
Аж за Уралом, за Елеком,
Старий недобиток варнак
Мені розказував отак
Про сю криницю москалеву,
А я, сумуючи, списав,
Та рифму нищечком додав,
Та невеличку і дешеву
(Звичайне, крадене) зобгав
Тобі поему на спомини,
Мій друже щирий, мій єдиний!

I

Після великої зими
За Катерини за цариці,
Москаль ту викопав криницю;
А як він викопав, то ми
Оце й розкажемо в пригоді,
А ви записуйте — не шкодить
Такую річ і записать.
Бо се не казка, а билиця,
Або бувальщина, сказать.
Отак пишіть. Була криниця,
Ні, не криниця, а село,
Пишіть, давно колись було
Межи садами, при долині,

Ja. Kuharenku
U spomen 7. svibnja 1857. godine

Ne u Ukrajini, već daleko,
I za Uralom, za Ilekom[97],
Stari bijedni osuđenik
Meni je pričao tako
O tom bunaru moskaljevom,
A ja sam, tugujući, zapisivao,
I rimu potiho dodavao,
I malenu i jeftinu
(Naravno, ukradenu) napisao
Tebi poemu na spomen,
Moj prijatelju iskreni, moj jedini!

I

Poslije velike zime
Za vrijeme carice Katarine,
Moskalj je ovdje iskopao bunar;
A kako ga je iskopao, to ćemo mi
I ispričati u zgodi,
A vi zapisujte - neće škoditi
Takvu stvar i zapisati.
Jer to nije bajka, već činjenica,
Ili istinita priča, recimo.
Hajde pišite. Postojao je bunar,
Ne, ne bunar, već selo,
Pišite, davno nekad postojalo je
Među vrtovima, pri dolini,

[97] Ilek- rijeka, desni pritok Urala

Таки у нас на Україні
Було те божеє село.
В селі тому вдова жила,
А у вдови дочка росла
І син малоліток.
Добре мати діток
Багатому, хвалить бога
В розкошах! А вбогій
Вдові не до того,
Бо залили за шкуру сала,
Трохи не пропала.
Думала іти в черниці
Або вбитись, утопитись,
Так жаль маленьких діток стало
Звичайне, мати, що й казать.
Та, може, ждався-таки й зять:
Бо вже Катруся підростала
(Катрусею вдовівна звалась),—
Чи вік же їй продівувать?
Зносити брівоньки нізащо.
Хіба за те, що сирота?
А красота-то, красота!
Мій боже милий! А трудяще,
А чепурне, та роботяще,
Та тихе. Бач, і сирота,
А всім була навдивовижу.
Бувало, вигляне із хижі,
Як тая квіточка з роси,
Як теє сонечко з-за хмари.
Ввесь похолону, неживий
Стою, бувало. Ані кара,
Ні муки, кайдани,
Ніже літа, сину,
Тії сили не втомили...
Отак і загину!
Так і згину. Бо дивися:
Смерті сподіваюсь,
А ридаю, мов дитина,
Як я нагадаю
Катерину. Слухай, сину,
Мій друже єдиний!
Слухай добре, та записуй,
Та на Україні,
Як бог тебе допровадить,
То розкажи, сину,
Що ти бачив диявола
Своїми очима.

II

Tamo kod nas u Ukrajini
Postojalo je to božje selo.
U selu tom udovica je živjela,
A kod udovice kćer je rasla
I sin maloljetni.
Dobro je imati djecu
Bogatome, hvali boga,
U raskoši! A ubogoj
Udovici nije do toga,
Jer zadali su joj puno muke,
Umalo je propala.
Razmišljala je zarediti se
Ili ubiti se, utopiti se,
No žao joj je malene djece postalo
Naravno, majka je, što reći.
I, možda, očekivao se i nekakav zet
Jer već je Katrusja odrastala
(Kćer udovice Katrusja zvala se),
Je li joj već vrijeme djevovati?
Imati obrvice ni za što.
Osim za to što je sirota?
A ljepota je to, ljepota!
Moj bože mili! A marljivo,
A uredno, ta radišno,
Ta tiho. Gle, i sirota,
A svima je bila dojmljiva.
Događalo se da izviri iz kuće,
Kao taj cvjetak iza rose,
Kao to sunašce iza oblaka.
Cijeli sam ukočen od muke, neživ
Stojim, dogodilo se. Niti kazna,
Ni muke, lanci,
Niti ljeta, sine,
Te sile nisu umorili...
Tako ću i umrijeti!
Tako ću i umrijeti. Jer gledaj:
Smrti iščekujem,
I plačem kao dijete,
Dok se prisjećam
Katarine. Slušaj, sine,
Moj prijatelju jedini!
Slušaj dobro i zapisuj,
Te po Ukrajini
Dok te bog bude vodio,
To prepričaj, sine,
Da si vidio đavla
Svojim očima.

II

Так, бачиш, дівонька ота
Росла собі. І роботящий
(Бо всюди сироти ледащо)
У наймах виріс сирота,
Неначе батькова дитина.
Отож той самий сиротина
У наймах сяк собі, то так
Придбав, сірома, грошенят,
Одежу справив, жупанину
Та ні відсіль і ні відтіль
Купив садочок і хатину;
Подякував за хліб і сіль
І за науку добрим людям
Та до вдовівни навпростець
Шелесть за рушниками!
Не торгувались з старостами,
Як те бува з багатирями;
Не торгувавсь і панотець
(На диво людям та на чудо),
За три копи звінчав у будень,
Без пихи, так, як довелось.
Отут-то, голубе мій сизий,
Отут-то й лихо почалось!

Tako je, vidiš, djevojčica ta
Rasla. I radišan
(Jer svuda je siročad lijena)
U najmu porasao je sirotan,
Kao očevo dijete.
Tako je i taj sirotan
U najmu nekako sebi, to tako
Nabavio, siromah, novaca,
Odjeću napravio, županinu
I ne zna se kako ni otkud,
Kupio vrt i kućicu;
Zahvalilo je za kruh i sol
I za znanje dobrim ljudima
Te do kćeri udovice kraticom
Pohitao zaprositi ju!
Nisu trgovali sa starješinama,
Kako to biva s bogatunima;
Nije trgovao ni svećenik
(Za divno čudo).
Za tri *kope*[98] vjenčao ih je na radni dan,
Bez pompoznosti, tako kako se moralo.
Tako je to, golube moj sivoplavi,
Tako je to zlo započelo!

III

Уже, либонь, після Покрови
Вертався з Дону я та знову
(Бо я вже двічі посилав
До дівчини за рушниками)
Послать і втретє міркував.
Та з чумаками та з волами
Якраз в неділю на весілля
До удовівни причвалав.
Пропало! Все добро пропало!
Ані щетинки не осталось.
Пропав і я; та не в шинку,
А на кобилі. На віку
Всі люде бачать лихо, сину,
Але такого, мій єдиний,
Такого лютого ніхто,
Ніхто і здалека не бачив,
Як я, лукавий. А тим часом
Просохли очі у вдови.
Неначе в бога за дверима,
У зятя та в сина
Стара собі спочиває,

III

Već, vjerojatno, poslije Pokrove[99]
Vraćao sam se s Dona te iznova
(jer već sam dvaput poslao
Djevojci starješine)
Premišljao sam se i treći put poslati.
Te sa čumacima[100] i volovima
Upravo sam se u nedjelju na vjenčanje
Do kćeri udovice dovukao.
Nestalo je! Sve je dobro nestalo!
Ni dlačice (s krzna) nije ostalo.
Nestao sam i ja; ali ne u krčmi,
Već na klupama[101]. Za života
Svi ljudi vide zlo, sine,
Ali takvo, moj jedini,
Takvo užasno nitko,
Nitko ni izdaleka nije vidio
Kao što sam ja, lukavac. U međuvremenu
Presušile su oči udovice.
Kao da je bez ikakvih briga,
U zeta i u sina
Stara odmara

[98] Kopa- stara jedinica brojanja novca, odgovara cifri od 50 kopijki
[99] Pokrova- religijski blagdan pravoslavne crkve, svetkuje se 1. listopada po starom kalendaru.
[100] Čumak- trgovac koji je prevozio i prodavao kruh, sol, ribu i ostalu robu u Ukrajini od 15. do 19.st.
[101] Misli se na klupe za koje su u predrevolucijskoj Rusiji vezivali osuđenike kako bi ih fizički kaznili

А на Катерину,
На дитя своє єдине,
Тілько поглядає.
А я в шинку з п'яницями
Душу пропиваю!..
Та й пропив. Запродав душу,
І душу, і тіло;
Тіло катові, а душу!..
О боже мій милий!
Хотілося б жить на світі,
Та ба! Треба вчитись,
Ще змалечку треба вчитись,
Як на світі жити,
А то битимуть, та й дуже!..
Не знаю, мій друже,
Чи сатана лихо коїв?
Чи я занедужав?
Чи то мене злая доля
Привела до того,—
Таки й досі ще не знаю,
Не знаю нічого.
Знаю тілько, що тверезий,
Бо вже ані вина,
Ні меди, ні оковита
Не пилися, сину.
Отаке-то сподіялось.
Вмер батько і мати,
Чужі люде поховали...
А я, мов проклятий
Той Іуда, одринутий
І людьми, і богом,
Тиняюся, ховаюся,
І дійшло до того,
Що я вночі, підкравшися,
Максимову хату
(Бо його Максимом звали,
Вдовиного зятя)
Запалив. Згоріла хата.
А душа проклята
Не згоріла. Моя душа!
Мій друже, мій брате!
Не згоріла, а осталась,
Тліє, й досі тліє!
І коли вона зотліє,
Коли одпочине?
Святий знає.

A na Katarinu,
Na dijete svoje jedino,
Samo pogledava.
A ja u krčmi s pijanicama
Dušu propijam!
I propio sam (ju). Prodao sam dušu,
I dušu i tijelo;
Tijelo krvniku, a dušu...
O bože moj mili!
Htio bih živjeti u svijetu,
Ma da! Potrebno je učiti se,
Još odmalena se treba učiti,
Kako na svijetu živjeti,
A tek boriti se, to još više!
Ne znam, moj prijatelju,
Je li sotona zlo činio?
Ili sam ja obolio?
Je li to mene zla sudbina
Dovela do toga?
Ipak ni sada još ne znam,
Ne znam ništa.
Znam samo da sam trijezan,
Jer više ni vina,
Ni medovače, ni *okovyte*[102],
Nisam pio, sine.
Tako se to odvilo.
Umrli su otac i majka,
Tuđi su ih ljudi pokopali.
A ja, kao proklet
Taj Juda, odbačen
I od ljudi i boga,
Lutam, skrivam se,
I došlo je do toga,
Da sam po noći, prikravši se,
Maksymovu kuću
(Jer njega su Maksym zvali,
Udovičinog zeta)
Zapalio. Izgorila je kuća.
A duša prokleta
Nije izgorila. Moja duša!
Moj prijatelju, moj brate!
Nije izgorila, ostala je,
Gnjili, i sada gnjili!
I kad će sagnjiliti,
Kad će odmoriti?
Sveti zna.

[102] Okovyta, zast.- vrsta ukrajinske rakije/vodke (ğorilke)

IV

З переляку
Вмерла Катерина.
А Максим на пожарище
Та на попелище
Подивився. Нема ради!
Тілько вітер свище
У димарі та в комині.
Що на світі діять?
І що тепер йому почати?
Подумавши, перехрестивсь
Та й знов пішов у наймити
Голодні злидні годувати.
Вдова осталась не сама,
А з сином парубком; женити
Його збирались восени.
Аж гульк! Од матушки-цариці,
Таки із самої столиці,
Прийшов указ лоби голить.
Се в перший раз такий указ
Прийшов з Московщини до нас.
Бо на Вкраїні в нас, бувало,
У козаки охочі йшли,
А в пікінери вербовали,
Та теж охочих. На селі
Зобралася громада радить,
Кого голить у москалі.
Порадили громадою
Та скурвого сина,
Вдовиченка-ледащицю,
Забили в скрипицю
Та й повезли до прийому.
Он яке твориться
На сім світі! Яка правда
У людей, мій сину.
Така й досі, я думаю,
В нас на Україні.
Та другої і не буде
В невольниках людях.

V

Через год ото й велика
Зима наступила.
До зеленої неділі
В байраках біліли
Сніги білі; тойді ж ото

IV

Od straha
Umrla je Katarina.
A Maksym požarište
I pepelište
Promatra. Ne može si pomoći!
Samo vjetar fijuče
U dimnjaku i u kaminu.
Što na svijetu raditi?
I što da on sad započne?
Razmislivši, prekrstio se
Te ponovo krenuo u najam
Gladno i bijedno živjeti.
Udovica nije ostala sama,
Već sa sinom mladićem; spremali su ga
ženiti na jesen.
Ali gle! Od majčice-carice,
Baš iz same prijestolnice,
Stigla je naredba obrijati glavu[103].
Po prvi je put takva naredba
Stigla iz Moskovščine do nas.
Jer kod nas u Ukrajini, bivalo je,
Da su u kozake išli oni željni,
A u *pikinere*[104] su vrbovali,
I također željne. Na selu su se
Okupili mještani da odluče
Koga će brijati za moskalje.
Predložili su mještani
I pokvarenog sina,
Sina udovice lijenoga,
Pribili su u klade
I povezli na primanje.
Eto što se događa
Na ovom svijetu! Kakva je istina
U ljudima, moj sine.
Takva je i sada, ja mislim,
Kod nas u Ukrajini.
Ta druge neće ni biti
Kod ljudi robova.

V

Prođe godina i velika je
Zima nastupila.
Do zelene nedjelje
U jarugama bijelili su se
Snijezi bijeli; tada su, evo,

[103] Obrijati glavu (čuprynu)- regrutirati za vojnu službu. Svima koje su do 1874. godine pozvali u carsku vojsku brijali su prednji dio glave.
[104] Pikiner- doseljenik, uglavnom vojni, koji je shodno carskoj naredbi živio u Ukrajini i sudjelovao u obrani Novoruske gubernije tijekom napada krimskih tatara i turaka.

І Очаков брали	I Očakiv[105] zauzeli
Москалі. А Запорожжя	Moskalji. A Zaporožje
Перше руйновали.	Prvo su uništili.
Розбрелося товариство,	Razišlo se društvo,
А що то за люде	A kakvi su to ljudi
Були тії запорожці —	Bili ti zaporošci –
Не було й не буде	Nije bilo niti će biti
Таких людей.	Takvih ljudi.
Під Очаков	Ispod Očakiva
Погнали й Максима.	Odveli su i Maksyma.
Там-то його й скалічено,	Tamo su ga i osakatili,
Та й на Україну	Pa u Ukrajinu
Повернено з одставкою:	Vratili s otpusnicom:
Бачиш, праву ногу	Vidiš, desnu nogu
Чи то ліву підстрелено...	Ili je to lijeva bila prostrijeljena...
Мені не до того	Nije mi do toga
Було тойді. Знову люта	Bilo tada. Opet se bijesna
Гадина впилася	Zmija probila
В саме серце; кругом його	U samo srce; oko njega
Тричі повилася.	Triput se ovila.
Як той Ірод. Що тут робить?	Kao taj Irod[106]. Što ovdje radi?
Не дам собі ради.	Ne mogu si pomoći.
А Максимові кривому	A Maksyma krivog
Нічого не вадить;	Ništa ne smeta;
Шкандибав на милиці	Šepao je na drvenoj nozi
І гадки не має.	I ni o čemu ne misli.
А в неділеньку святую	A u nedjeljicu svetu
Мундир надіває,	Mundir[107] oblači,
І медаль, і хрест причепить,	I medalju, i križ zakvači,
І заплете косу,	I splete pletenicu,
Та ще й борошном посипле.	Te još i brašnom posipa.
Я не знаю й досі,	Ja ne znam ni sada,
Нащо воно москалі ті	Zašto su moskalji ti
Коси заплітали,	Pletenice pleli,
Мов дівчата, та святеє	Kao djevoke, i sveto
Борошно псували?	Brašno trošili?
На іграшку, я думаю,	Za igru, ja mislim,
Так собі, абито!	Tako, uzalud!
Отож, було, мов генерал,	Dakle, bilo je, kao general,
Максим сановито	Maksym se veličanstveno
Прибереться у неділю	Uredi u nedjelju
Та й пошкандибає	Te došepa
У храм божий. На криласі	U hram božji. Na emporu
Стане, та й співає	Stane, te i pjeva
За дяком-таки, та возьме	Za đakonom, i uzme
Та ще й прочитає	Te još i pročita

[105] Očakiv- grad u Mykolajivskoj oblasti u Ukrajini
[106] Irod- prema pučkom shvaćanju - vrag
[107] Mundir- svečani vojnički kaput

Апостола серед церкви.
Вивчився читати
У москалях. Непевний був
Максим отой, брате.
А трудящий, роботящий,
Та тихий до того,
Та ласкавий... Було, тобі
Ніже анікого
Не зачепить, ніже ділом,
Ніже яким словом.
«І талан, і безталання,
Все,— каже,— од бога,
Вседержителя святого,
А більш ні од кого».
Преблагий був муж на світі
Максим отой, сину.
А я! а я!.. не вимовлю.
Моя ти дитино!
Я вбив його. Постривай лиш,
Трохи одпочину.
Та тойді вже.

VI

Так ти кажеш,
Що бачив криницю
Москалеву, що ще й досі
Беруть з неї воду,
І хрест, кажеш, коло шляху
І досі господній
Стоїть собі на роздоллі.
А не розказали
Тобі люде там нічого?..
Вже повимирали
Тії люде, мої свідки,
Праведнії люде!
А я й досі караюся
І каратись буду
Й на тім світі.
Ось послухай,
Доводить до чого
Сатана той душу нашу:
Як не схаменеться
Та до бога не вернеться,
То так і воп'ється
Пазурями в саме серце.
Ось слухай же, сину,
Про Максима праведного...
Було, не спочине

Apostola[108] usred crkve.
Naučio je čitati
Kod moskalja. Nesiguran je bio
Maksym taj, brate.
A marljiv, radišan,
Te tih uz to,
Te nježan... Bolje bi ti bilo,
Da nisi nikoga
Dirnuo ni djelom
Niti ikakvom riječju.
«I sreća, i nesreća,
Sve je, kaže, od boga,
Svedržećeg svetog,
I više ni od koga».
Premilostan bio je čovjek na svijetu
Maksym taj, sine.
A ja! A ja... Neću izgovoriti.
Dijete moje!
Ja sam ga ubio. Pričekaj malo,
Malo ću odmoriti.
A onda još.

VI

Tako ti kažeš
Da si vidio bunar
Moskaljev, da još i sada
Uzimaju iz njega vodu,
I križ, kažeš, okolo puta
I sada gospodnji
Stoji u dolini.
A nisu rekli
Tebi ljudi tamo ništa?
Već su poumirali
Ti ljudi, moji svjedoci,
Pravedni ljudi!
A ja se i sada kažnjavam
I kažnjavat ću se
I na onom svijetu.
Sad poslušaj,
Do čega dovodi
Sotona taj dušu našu:
Ako se ne oporavi
Te se bogu ne vrati
Onda će se probiti i
Kandžama u samo srce.
Evo slušaj, sine,
O Maksymu pravednome...
Bijaše, neće odmoriti

[108] Apostol- kršćanska liturgijska knjiga koja sadrži dio Novog Zavjeta (Djela apostolska i Poslanice)

Ніколи він. А в неділю
Або в яке свято
Бере святий псалтир в руки
Та й іде читати
У садочок. У садочку
Та у холодочку
Катерину поховали,
Отож у садочку
За упокой душі її
Псалтир прочитає,
Потім собі тихесенько,
Тихо заспіває
„Со святими“; та й заплаче.
А потім пом'яне
„О здравії“ тещу з сином
І веселий стане.
«Все од бога,— скаже собі,—
Треба вік дожити».
Отакий-то муж праведний
Був він на сім світі.
А у будень, то він тобі
Не посидить в хаті,
Все нишпорить по надвір'ю.
«Треба работати,—
Було, скаже по-московськи,—
А то, лежа в хаті,
Ще опухнеш». Та взяв якось
Заступ і лопату,
Та й пішов собі у поле
Криницю копати.
«Нехай,— каже.— Колись люде
Будуть воду пити
Та за мою грішну душу
Господа молити».
Вийшов в поле геть од шляху,
У балку спустився
Та й викопав при долині
Глибоку криницю.
(Не сам-один; толокою
Йому помагати
Й добрі люде приходили
Криницю копати).
І виложив цямриною,
І над шляхом в полі
Височенний хрест поставив...
Зо всього роздолля
Широкого було видно.
Се, бачиш, для того,

Nikada on. A u nedjelju
Ili na bilo koji blagdan
Uzima sveti psaltir u ruke
Te ide čitati
U vrt. U vrtu
Te u hladovini
Katerynu su pokopali,
Zato u vrtu
Za pokoj duše njene
Psaltir pročita,
Potom sebi potiho,
Tiho zapjeva
„Sa svetima“ [109]pa zaplače.
I potom oda počast
„O zdravima“ punici sa sinom
I veseo postane.
„Sve je od boga, kaže sebi,
Treba život proživjeti“.
Takav je čovjek pravedan
Bio on na cijelom svijetu.
A na radni dan, on
Ne prosjedi u kući,
Sve pretražuje po dvorištu.
„Treba raditi,
Bijaše, rekao je na moskovskom, -
I to ležeći u kući,
Još ćeš nateći“. I uzeo je neku
Motiku i lopatu,
Te krenuo u polje
Bunar kopati.
„Neka, kaže, jednom će ljudi
Vodu piti
I za moju grešnu dušu
Gospoda moliti.“
Izašao je u polje dalje od puta,
U dolinu se spustio
I iskopao u dolini
Duboki bunar.
(Ne samo on; Zajedno
Pomagati mu
I dobri ljudi su dolazili
Bunar kopati).
I obložio je kladama
I nad putem u polju
Jako visoki križ je postavio...
Sa cijelog se prostranstva
Širokog vidio.
To je, vidiš, zbog toga,

[109] „Sa svetima“- sprovodna molitva

Щоб знать було, що криниця
Єсть коло дороги,
Щоб заходили з криниці
Люде воду пити
Та за того, що викопав,
Богу помолитись.

VII

А тепер уже, он бачиш,
Доходить до чого.
Що я стратить наміряюсь
Максима святого.
Отаке-то! А за віщо?
За те, за що Каїн
Убив брата праведного
У світлому раю.

Чи то було у неділю,
Чи в якеє свято?
Слухай, сину, як навчає
Сатана проклятий.
«Ходім,— кажу,— Уласович,
На твою криницю
Подивитись».— «Добре,— каже,
Ходімо напитись
Води з неї погожої».
Та й пішли обоє,
І відерце, і віжечки
Понесли з собою.
От приходим до криниці,
Я перш подивився,
Чи глибока. «Власовичу,—
Кажу,— потрудися
Води достать, я не вмію».
Він і нахилився,
Опускаючи відерце;
А я... я за ноги
Вхопив його та й укинув
Максима святого
У криницю... Такеє-то
Сотворив я, сину!
Такого ще не творилось
В нас на Україні.
Та й ніколи не створиться
На всім світі, брате!
Всюди люде, а я один
Диявол проклятий!

Da se zna, da je bunar
Postoji blizu ceste,
Kako bi dolazili iz bunara
Ljudi vodu piti
I za onoga, koji ga je iskopao,
Bogu se pomoliti.

VII

A sada već, eto vidiš,
Do čega će doći.
Da se ja spremam ubiti
Maksyma svetoga.
Tako! A zašto?
Zato jer je Kajin
Ubio brata pravednoga
U svijetlom raju.

Je li se zbilo to u nedjelju,
Ili na kakav praznik?
Slušaj, sine, kako uči
Sotona prokleta.
„Idem“, kažem, „Vlasovyču,
Tvoj bunar
Pogledati.“ – „Dobro“, kaže,
„Idemo se napiti
Vode iz njega bistre“
I krenuli smo obojica,
I vjedro i užad
Ponijeli smo sa sobom.
I prilazimo bunaru,
Ja prvo pogledam
Je li dubok. „Vlasovyču“,
Kažem, „probaj
Vodu uzeti, ja ne znam.“
I on se nagnuo,
Puštajući vjedro;
A ja.. ja sam za noge
Uhvatio i bacio
Maksyma svetog
U bunar... To sam
Uradio ja, sine!
Takvo se što još nije dogodilo
Kod nas u Ukrajini.
I nikad se neće dogoditi
Na cijelom svijetu, brate!
Posvuda su ljudi, a ja sam jedan
Đavol prokleti!

VIII	VIII
Через тиждень вже витягли	Kroz tjedan su već izvukli
Максима з криниці	Maksyma iz bunara
Та у балці й поховали.	Te u jarugu i pokopali.
Чималу каплицю	Veliku kapelicu
Поставили громадою,	Postavili su mještani,
А його криницю	I njegov bunar
Москалевою назвали.	Moskaljevim nazvali.
От тобі й билиця	Eto tebi činjenica
Про ту криницю москалеву.	O tom bunaru moskaljevom.
Нелюдська билиця.	Neljudska činjenica.
А я пішов у гайдамаки,	I ja sam otišao u hajdamake,
Та на Сибірі опинивсь.	Te se na Sibiru našao.
(Бо тут Сибір була колись).	(Jer tu je Sibir bio nekoć).[110]
І пропадаю, мов собака,	I propadam, kao pas,
Мов той Іуда! Помолись	Kao taj Juda! Pomoli se
За мене богу, мій ти сину,	Za mene bogu, sine moj,
На тій преславній Україні,	U toj preslavnoj Ukrajini,
На тій веселій стороні,—	U toj veseloj zemlji,
Чи не полегшає мені?	Ne bih li se ja oporavio.

5.4 Сотник[111] - Satnik

У Оглаві... Чи по знаку	U Oğlavu[112]... Je li poznat
Кому цей Оглав білохатий?	Nekome taj Oğlav Bilohatyj?
Троха лиш? Треба розказати,	Imalo? Mora se ispričati
Щоб з жалю не зробить сміху.	Da se iz tuge ne napravi smijeh.
Од Борисполя недалеко,	Od Borispilja[113] nedaleko,
А буде так, як Борисполь,	A bit će tako, kao Borispilj,
І досі ще стоїть любенько	I sada još stoji dražesno
Рядок на вигоні тополь,	Redak topola na pašnjaku,
Неначе з Оглава дівчата	Kao djevojke koje su iz Oğlava
Ватагу вийшли виглядати	Kozačke trupe izišle pogledati
Та й стали. Буде вже давно —	Pa stale. Bilo je to odveć davno –
Отут бувало із-за тину	Odavde se iza ograde
Вилась квасоля по тичині,	Uvijao grah oko kolca,
І з оболонками вікно	I prozorska su se okna
В садочок літом одчинялось.	Prema vrtiću ljeti otvarala.
І хата, бачите, була	I kuća je, vidite, koja je
За тином, сотникова хата.	Iza ograde, bila satnikova kuća.
А сотник був собі багатий,	A satnik je bio bogat,

[110] Misli se na Sibir kao općenito na mjesto zatvora i progonstva
[111] U Ukrajini (16.-18. st.) — osoba na čelu satnije, koju su izabrali kozaci ili ju je odredio hetman (ponekad i pukovnik)
[112] Misli se na Hoholiv, nekadašnji kozački gradić, današnje selo u Kijevskoj oblasti. Tamo je 1649. stvorena kozačka satnija (vojna postrojba od stotinu muškaraca) za potrebe kozačke vojske Bogdana Hmeljnickog.
[113] Borispil- gradić u Kijevskoj oblasti

То в його, знаєте, росло
На божій харчі за дитину
Чиєсь байстря. А може й так
Узяв собі старий козак
Чию сирітку за дитину
Та й доглядає в затишку,
Як квіточку, чужу дочку.
А сина (сотник був жонатий.
Та жінка вмерла), сина дав
У бурсу в Київ обучатись,
А сам Настусю піджидав,
Таки годованку, щоб з нею
Собі зробитися ріднею;
Не сина з нею поєднать,
А забандюрилось старому
Самому в дурнях побувать.
А щоб не знать було нікому,
То ще й не радився ні з ким,
А тільки сам собі гадає...
А жіночки... лихий їх знає!
Уже сміялися над ним!
Вони цю страву носом чують.
. . . . . .
Сидить сотник на причілку
Та думку гадає,
А Настуся по садочку
Пташкою літає.
То посидить коло його,
Руку поцілує,
То усами страшенними
Сивими пустує, —
Ну, звичайне, як дитина
Пестує старого.
А старому не до того:
Іншого якогось,
Гріховного пестування
Старе тіло просить!..
І пальцями старий сотник
Настусині коси,
Мов дві гадини великі,
Докупи сплітає,
То розплете та круг шиї
Тричі обмотає!..
А вона, моя голубка,
Нічого не знає.
Мов кошеня на припічку
З старим котом грає...

Сотник

Kod njega je, znate, raslo
Na božjoj hrani dijete,
Nečije kopile. A možda je
Uzeo stari kozak
Nečije siroče za dijete
Te se i brine u skrovištu,
Kao o cvjetku, tuđoj kćeri.
A sina (satnik bijaše oženjen
I žena je umrla), sina je dao
U sjemenište u Kijev školovati,
A sam je Nastusju čekao,
Posvojeno dijete, kako bi od nje
Sebi napravio rođeno;
Nije sina s njom htio spojiti,
Već je poželio stari
Sam učiniti ludost.
I da nitko ne zna,
Ni sa kim se nije ni posavjetovao,
Već je sam sa svojim mislima...
A ženice...Vrag će ih znati!
Već su ga ismijavale!
One to nanjuše!
. . . . . .
Sjedi satnik na zabatu kuće
I razmišlja,
A Nastusja po dvorištu
Kao ptičica leti.
Pa zasjedne pored njega,
Ruke poljubi,
Pa se s brcima strašnim
Sivim igra,
No, naravno, kao dijete
Miluje staroga.
A starom nije to toga:
Drugačije neko,
Grešno milovanje
Staro tijelo moli!
I prstima stari satnik
Nastusyne pletenice,
Kao dvije zmije velike,
Skupa uhvati,
Pa rasplete i oko vrata
Triput omota!
A ona, moja golubica,
Ništa ne zna.
Kao mače iznad peći
Sa starim se mačorom igra...

Satnik

Та одчепись, божевільна..
Дивись лишень: коси
Мов русалка розтріпала...
А чому ти й досі
Ніколи не вплетеш кісники,
Оті, що тітка привезла?..

Настуся

Якби пустили на музики,
То я б кісники заплела,
Наділа б жовті черевики,
Червону б юпку одягла,
Заквітчала б барвінком коси...

Сотник

Стривай, стривай, простоволоса!
Дурненька: де б же ти взяла
Того барвінку заквітчатись?

Настуся

А коло тину! там такий
Поріс зелений, та хрещатий,
Та синій! Синій-голубий
Зацвів...

Сотник

Не будеш дівувати!

Настуся

А що ж, умру хіба?

Сотник

Ба ні!
А снилось восени мені,
Тоді, як щепи ми щепили, —
Як приймуться... мені приснилось...
Як приймуться, то восени
Ти вийдеш заміж.

Настуся

Схаменись!!
І щепи ваші поламаю...

Pa odlijepi se, ludo..
Gledaj samo: pletenice
Kao sirena si rasplela...
A zašto ti dosad
Nikad uplela nisi vrpce
One koje je tetka donijela?..

Nastusja

Kada biste me pustili na ples,
Tad ja bih vrpce uplela,
Obula bih žute cipele,
Crvenu bih haljinu obukla,
Ukrasila bih vinkom pletenice...

Satnik

Čekaj, čekaj, gologlava!
Glupačice: pa gdje bi ti ubrala
Tu vinku ukrasnu?

Nastusja

Pa oko ograde! Tamo je
Niknula zelena, križnih latica,
I plava! Modro-plava
Procvala je...

Satnik

Nećeš djevovati!

Nastusja

A što, možda umrem?

Satnik

Ma ne!
Usnuo sam jesenas,
Onda, kad smo voćke kalemili, -
Kako se primaju... usnuo sam...
Kako se primaju, tako ćeš se najesen
Ti udati.

Nastusja

Saberi se!!
I voćke ću vaše slomiti...

Сотник

І як барвінок зацвіте...

Настуся

То я й барвінок позриваю.

Сотник

А од весілля не втечеш!

Настуся

Ба ні, втечу, та ще й заплачу!
(Плаче)

Сотник

Дурна ти, Насте, як я бачу:
І посміяться не даси...
Хіба не бачиш, я жартую.
Піди лиш скрипку принеси
Та з лиха гарно потанцюєш,
А я заграю...

Настуся

Добре, тату...
(І веселенька шасть у хату.)

Сотник

Ні, трохи треба підождать.
Воно б то так! Та от що, брате:
Літа не ждуть! літа летять!
А думка проклята марою
До серця так і приросла...
А ти вже й скрипку принесла?
Яку ж ми вчистимо з тобою?

Настуся

Е, ні! стривайте! Цур не грать,
А то не буду й танцювать, —
Поки барвінку не нарву
Та не заквітчаюсь. Я зараз!

(Іде недалечка, рве барвінок, квітчається і співає.

Satnik

I kad vinka procvjeta...

Nastusja

Pa ću i vinku pokidati.

Satnik

Ali od udaje nećeš pobjeći!

Nastusja

Ma nemoj, pobjeći ću, a još ću i zaplakati!
(Plače)

Satnik

Glupa si ti, Naste, kako vidim:
Ni nasmijati se ne daš...
Zbilja ne vidiš da se šalim?
Idi samo violinu donesi
Pa ćeš od jada lijepo zaplesati
A ja ću zasvirati...

Nastusja

Dobro, tata...
(I vesela otrči u kuću.)

Satnik

Ne, malo mora pričekati.
Dakako! Jer što je, brate:
Godine ne čekaju! Godine lete!
A misao prokleta priviđenjem
Srcu je prirasla...
Jesi li već violinu donijela?
Hoćemo li zasvirati?

Nastusja

E, ne! Čekajte! Nećete svirati,
A ni ja neću plesati, –
Dok vinku ne uberem,
I uresim se. Sad ću!

(Ode nedaleko, bere vinku, ukrašava se
I pjeva.

А сотник, налагоджує скрипку)	A satnik ugođuje violinu)
Сотник	Satnik
Отже одна вже й увірвалась. Стривай, і другу увірву...	Dakle jedna se već potrgala. Čekaj, i drugu ću potrgati…
Настуся	Nastusja
(вертається заквітчана співаючи)	(vraća se ukrašena pjevajući)
"Якби мені крила, крила *Соколинії,* *Полетіла б я за милим,* *За дружиною.* *Полетіла б у діброву,* *У зелений гай,* *Полетіла б, чорноброва,* *За тихий Дунай".* (Тим часом,як вона співає, у садочок входить молодий хлопець в солом'яному брилі,в короткому синьому жупанку, в зелених шароварах, з торбиною за плечима і з нагаєм)	*„Da su mi krila, krila* *Sokolova,* *Poletjela bih ja za dragim,* *Za mužem.* *Poletjela bih u šumu,* *U zeleni gaj,* *Poletjela bih, ljepotica*[114]*,* *K tihom Dunavu".* (Dok ona pjeva, u dvorište ulazi mladi dječak u slamnatom šeširu, kratkom plavom kaputu, zelenim hlačama, s torbom na leđima i bičem)
Петро	Petro
З тим днем, що сьогодні! Боже помагай!	Na ovaj dan današnji! Bože pomozi!
Настуся	Nastusja
Тату! тату! Петро! Петро із Києва прийшов!	Tata! Tata! Petro! Petro se iz Kijeva Vratio!
Сотник	Satnik
А, видом видати, слихом слихати! Чи по волі, чи по неволі?	Vidim i čujem! Je li svojevoljno Ili prisilno?
Петро	Petro
По волі, тату, та ще й богословом.	Svojevoljno, tata, i k tome kao bogoslov!
Сотник Ов!	Satnik Oh!
Настуся	Nastusja

[114] Ljepotica (чорнобрива)- misli se na lijepu djevojku crnih obrva. Riječ čornobryva je ustaljeni epitet u narodnoj poeziji i označava mladu i dragu djevojku.

Богословом?! Аж страшно!

Сотник

Дурна, чого ти боїшся!

(Підходить до сина, хрестить його і цілує)

Боже тебе благослови, моя дитино!
Настусю! Поведи його в покої та
нагодуй, бо він ще, може, й не обідав.

Петро

Та таки й так

(Іде в світлицю з Настусею)

Сотник

(сам)
І дарував же мені бог
Таке дитя, такого сина!
І богослов уже. Причина,
Причина мудрая. (Задумується)
Чого?
Чого я думаю? У попи,
А як не схоче, то на Січ.
І там не згине вражий хлопець.
Іти лиш в хату... От ще річ:
Заставить треба богослова,
Щоб дома байдиків не бив,
Щоб він гуляючи навчив
Настусю заповідь, — щоб знову
Не довелось дяка наймать,
Як для покойної. А знаю,
Без цього вже не повінчає
Отець Хома... Піти сказать,
А то забуду...

(Іде в хату)

Жить би, жить, хвалити бога,
Кохатися в дітях,
Так же ні: самому треба
Себе одурити,
Оженитися старому
На такій дитині!

Kao bogoslov?! Ma strašno!

Satnik

Glupačo, čega se bojiš?!

(Prilazi sinu, krsti ga i
Ljubi)

Bog te blagoslovio, dijete moje!
Nastusjo! Odvedi ga u miru i
Nahrani ga jer možda još nije ni ručao.

Petro

Da, tako je.

(Odlazi u predvorje s Nastusjom)

Satnik

(sam)
I darovao je meni Bog
Takvo dijete, takvog sina!
I još je i bogoslov. Razlog,
Razlog mudri. (Zamisli se)
Što?
O čemu razmišljam? U popove,
A ako ne želi, onda na Sič.
I tamo neće umrijeti neprijateljski dječak.
Ići samo u kuću.. U ovome je stvar:
Prisiliti se mora bogoslova,
Da doma ne bi dangubio,
Da bi šetajući naučio
Nastusju zapovijed, da se opet
Ne unajmi đakona
Kao za pokojnu. A znam,
Bez toga oženiti neće
Otac Homa... Otići reći,
A zaboravit ću.

(Ide u kuću)

Živjeti, živjeti, hvaliti boga,
Voljeti djecu,
Ali ne tako: sam mora
Sebe obmaniti,
Oženiti se
Takvim djetetom!

Схаменися, не женися:	Osvijesti se, ne ženi se:
І вона загине,	I ona će umrijeti,
І сам сивим посмішищем	I sam ćeš kao sijeda luda
Будеш в своїй хаті,	Biti u svojoj kući,
Будеш сам оте весілля	Sam ćeš to vjenčanje
Повік проклинати,	Zauvijek proklinjati,
Будеш плакать, і нікому	Plakat ćeš, i nitko
Ті сльози старечі	Te suze stare
Буде втерти. Не женися!	Neće obrisati. Ne ženi se!
І гич не до речі!	Uopće!
Дивися: рай кругом тебе,	Gledaj: raj je oko tebe,
І діти, як квіти,	I djeca, kao cvijeće,
За що ж ти їх, молоденькі,	Zbog čega ih, mlade,
Думаєш убити?..	Misliš ubiti?
Ні, старий мій чепуриться,	Ne, stari moj se dotjeruje,
Аж бридко дивиться!	Da ga je teško gledati!
А Настуся з богословом	A Nastusja s bogoslovom
Заповіді вчиться.	Zapovijed naučit će.
Он дивіться: у садочок	Oh, gledaj: u vrtić
Вийшли погуляти —	Išli su prošetati –
Удвох собі похожають,	Udvoje hodaju
Мов ті голуб'ята.	Kao golubovi.
А старого нема дома,	A staroga nema doma,
То їм — своя воля	Oni su slobodni
Награтися. Дивітеся:	Igrati se do mile volje. Gledajte:
Там коло тополі	Tamo kod topole
Стали собі та й дивляться	Zastali su i gledaju
Одно на другого.	Jedno drugoga.
Отак ангели святії	Tako anđeli sveti
Дивляться на бога,	Gledaju u boga,
Як вони одно на друге.	Kao oni jedno u drugo.
І Петрусь питає:	I Petro pita:
Петро	Petro
Чом же ти оце, Настусю,	Kako to da ti, Nastusjo,
Справді не читаєш?	Ne čitaš?
Настуся	Nastusja
А хіба я школяр, чи що? Не хочу, та й годі.	Zar sam školarka, ili što? Ne želim, i Točka.
Петро	Petro
Хоч одну невеличку заповідь сьогодні вивчи, хоч п'яту!	Bar jednu malu zapovijed danas Nauči, barem petu[115].

[115] Misli se na „Poštuj oca i majku“ (kod unijata je to četvrta zapovijed)

Настуся	Nastusja
І п'ятої, і шостої, ніякої не хочу.	Ni petu, ni šestu, nijednu ne želim.
Петро	Petro
То піп і не вінчатиме ніколи, як не вмітимеш!	Pop nas nikada neće vjenčati ako ih ne budeš znala!
Настуся	Nastusja
Байдуже, нехай собі не вінчає.	Svejedno, ne mora nas vjenčati.
Петро	Petro
А зо мною?	A sa mnom?
Настуся	Nastusja
І з тобою нехай собі... Е, ні, нехай повінчає!..	I s tobom... E, ne, neka Vjenča!
Петро	Petro
Та читай же, а то...	No čitaj onda...
Настуся	Nastusja
А то що ти зробиш?	A što ćeš ti raditi?
Петро	Petro
Поцілую. Ось побачиш!	Poljubit ću te. Sad ćeš vidjeti!
Настуся	Nastusja
Хоч як хочеш цілуй собі, а я таки не читатиму!	Ljubi me ako hoćeš, ali ja neću Čitati!
Петро	Petro
(цілує її і примовляв)	(ljubi ju i govori)
Оце тобі раз! Оце тобі два!	Evo ti jedan! Evo ti dva!
(А сотник виглядає з-за тину і входить в хату, не давши знаку)	(A satnik gleda iza ograde i ulazi U kuću, ne davši znak)
Настуся	Nastusja

(пручається)
Годі-бо вже, годі! Незабаром батько
прийде-треба справді читать.

Петро

А! Тепер і читать!

Сотник

(виходить з хати)

Діти! Годі вже вам учиться! Чи не час
обідать?

(Петро і Настуся мовчки ідуть у хату)

Сотник

(сам)

Навчилась, нічого сказать!
Оце дитина! Ні, Настусю,
Я коло тебе заходжуся
Тепер, лебедонько, не так!
Поки сто раз не поцілує,
Й читать не хоче! А бурсак!
Собачин сину, знаєш смак!
Ось я тебе попомуштрую
Не так, як в бурсі!.. Помелом!
Щоб духу в хаті не було!
Великий світ наш, не загинеш!
Дивися, пся його личина!
Оце-то так, що богослов!
У батька краде! Добре, свату!
Які-то стали люди злі!..
А що то діється у хаті?
Там знову, знать, мої малі
Читають... Треба розігнати.

Отакі батьки на світі —
Нащо вони дітям?
На наругу перед богом.
А шануйте, чтіте,
Поважайте його, діти,
Бо то батько сивий!
Батько мудрий! Добре отим
Сиротам щасливим,
Що не мають отих батьків,
То й не согрішають.

(opire se)
Dosta, ajde, dosta! Uskoro će otac
Doći – moramo zbilja čitati.

Petro

A! Sad i čitati!

Satnik

(izlazi iz kuće)

Djeco! Dosta ste učili! Nije li vrijeme
Za ručati?

(Petro i Nastusja šuteći idu u kuću)

Satnik

(sam)

Naučila si,
Eto dijete! Ne, Nastusjo,
Ja sam se na tebe namjerio
Sada, labudice, nije tako!
Dok sto puta ne poljubi,
Ni čitati neće! A sjemeništarac!
Kujin sine, znaš što radiš!
Sad ću ja tebe dovesti u red!
Ne tako kao u sjemeništu!.. Metlom!
Da duha u kući ne bude!
Velik je svijet naš, nećeš umrijeti!
Gledaj tu pseću njušku!
To je tako jer je bogoslov!
Od oca krade! Dobro, svate!
Kako su ljudi zli postali!..
A što se to odvija u kući?
Tamo opet, znate, moji mali
Čitaju... Mora ih se rastaviti.

Takvi očevi na svijetu –
Čemu oni djeci služe?
Da ih sramote pred bogom.
A poštujte, cijenite,
Uvažavajte ga, djeco,
Jer to je otac sijedi!
Otac mudri! Dobro je tim
Siročićima sretnim,
Što nemaju takve očeve,
Pa ni ne griješe.

Настуся

(вибігає заплакана з хати)

Не дає і пообідать,
В Київ проганяє.
А боже мій милостивий,
Що мені робити?
Помандрую!

(Дивиться в хату)

Замірився!
Ух! який сердитий!
Та не вдарить... А я таки
У Київ з Петрусем
Помандрую, хоч що хочеш!
Я не побоюся,
Серед ночі помандрую...
А відьма злякає?!
Ні, не зляка.

(Загляда знову)

Сердешненький!
Книжечки складає
У торбину і бриль бере.
Прощай, моє любе,
Моє серце!.. Увечері?..
За царину?.. Буду!
Раньше буду! Ось на, лови!

(Кидає через тин цвіток)

Чуєш! Дожидайся ж!

(Виходить сотник. Настуся співає)

"Не ходи, не нуди, не залицяйся,
Не сватай, не піду, не сподівайся".

Сотник

А їй байдуже! Мов не знає!
Неначе та сорока скаче.
Настусю! Чом же ти не плачеш?
Адже ж Петруся вже немає.

Настуся

Nastusja

(istrčava uplakana iz kuće)

Ne može ni ručati,
U Kijev je otjerana.
A bože moj milostivi,
Što mi je činiti?
Otputovat ću!

(Gleda u kuću)

Namjerio se!
Uh! Kako je ljut!
Ali neće udariti... A ja ću
U Kijev s Petrom
Otputovati, svejedno što hoćeš!
Neću se prestrašiti,
Usred noći ću otputovati...
A vještica će (me) zastrašiti?
Ne, neće me prestrašiti.

(Zagleda se opet)

Siroče!
Knjižice stavlja
U torbu i naočale uzima.
Oprosti, moja ljubavi,
Moje srce!... Večeras?..
Na kraju sela?.. Bit ću!
Ranije ću doći! Evo na, lovi!

(Baca kroz ogradu cvijeće)

Čuješ! Čekaj me!

(Izlazi satnik. Nastusja pjeva)

„Ne idi, ne žudi, ne udvaraj se,
Ne ženi se, neću pristati, ne nadaj se“.

Satnik

A njoj je svejedno! Kao da ne zna!
Kao ta svraka skače!
Nastusjo! Zašto ne plačeš?
Ta Petro više nije ovdje.

Nastusja

Дивітеся, яка печаль!
То й плачте, коли жаль...

Сотник

Мені байдуже.

Настуся

А мені
Ще й байдужіше, — він не мій;
А я вже заповіді знаю
Усі до одної!

Сотник

Усі?

Настуся

Нехай хоч зараз сповідає
Отець Хома ваш голосний!

Сотник

А повінчаємось в неділю?

Настуся

Авжеж! Так ми ще не говіли;
Як одговіємось — тоді.

Сотник

(цілує її)

Моя голубко сизокрила!
Моя ти ягідко!..

(Танцює і приговорює)
"У горох
Вчотирьох
Уночі ходила.
Уночі
Ходячи,
Намисто згубила".

Настуся

Gledajte, kakva tuga!
Plačite, kad je tužno...

Satnik

Meni je svejedno.

Nastusja

A meni
Još i svejednije, on nije moj;
A ja već zapovjedi znam
Sve do jedne!

Satnik

Sve?

Nastusja

Neka ipak sada ispovijedi
Otac Homa vaš glasoviti!

Satnik

A vjenčat ćemo se u nedjelju?

Nastusja

Naravno! No mi još nismo postili;
Kad završimo post – onda.

Satnik

(ljubi ju)

Moja golubice sivokrila!
Moja jagodice!..

(Pleše i govori)
„U grašak
U četiri
U noći je išla.
Po noći
Hodajući,
Ogrlicu je izgubila“.

Nastusja

Та годі вам уже з тим намистом. Ішли б швидше до отця Хоми та порадилися, от що!

Сотник

Правда, правда, моя квіточко! Побіжу ж я швиденько,а ти тут, моя любко, погуляй собі тихенько! Та заквітчайся! Та не жди мене, бо бути має, що я останусь і на вечерню. (Цілує її і йде).

Настуся

Добре, добре, не ждатиму.
Не ждатиму, не ждатиму,
У свитину вдягатимусь,
У намисто уберуся,
Доганятиму Петруся.
Обнімемось, поцілуємось, поберемося за рученьки,та й підем удвох собі аж у Київ.
Треба заквітчаться, — може, в останній раз. бо він казав, що у Броварях і повінчаємося.

(Квітчається і співає)

"Ой піду я не берегом-лугом,
Зустрінуся з несуженим другом.
Здоров, здоров, несужений друже!
Любилися ми з тобою дуже.
Любилися, та не побралися,
Тільки жалю серцю набралися".

Оце нагадала яку! Цур їй, яка погана!
Побіжу лиш швидше.
Оставайтеся здорові, мої високії тополі і хрещатий мій барвіночку!

(Виходить)

Іде додому уночі
П'яненький сотник, а йдучи
Собі, веселий, розмовляє:
— Нехай і наших люди знають!
Нехай і сивий і горбатий,
А ми!.. хе! хе! А ми жонаті!

Ma dosta više s tom ogrlicom. Išli bi brže do oca Homa i posavjetovali se, eto!

Satnik

Istina, istina, moj cvjetiću! Otrčat ću
Brzo, a ti ovdje, moja ljubavi, prošetaj
Tiho! I uresi se! I ne čekaj
Mene jer možda se dogodi da ću ostati i na Večernjici. (Ljubi ju i ode.)

Nastusja

Dobro, dobro, neću čekati.
Neću čekati, neću čekati,
Svytynu[116] odijenut ću,
Ogrlicom okititi,
Sustići ću Petra.
Zagrit ćemo se, poljubiti, uzeti
Za ručice, i krenut ćemo udvoje u Kijev.
Moram se uresiti, možda zadnji put
Jer on je rekao da ćemo se u Brovarima[117]
Vjenčati.

(Ukrašava se i pjeva)

„Oj ne idem obalom-lugom,
Susresti se s nesuđenim drugom.
Pozdrav, pozdrav, nesuđeni druže!
Voljeli mi smo se mnogo.
Voljeli, ali nismo se uzeli,
Samo smo tugu srcu priuštili".

I to kakvu! Bolje ne govoriti kakvu!
Pobjeći ću još brže.
Ostajte zdrave, moje visoke topole i
Vinko moja križnih latica!

(Izlazi)

Ide kući po noći
Pripiti satnik, i hodajući sam
sa sobom, veseo, priča:
Neka i naši ljudi znaju!
Neka i siv i grbav,
A mi!...he! he! A mi smo vjenčani!

[116] Svytyna ili svyta (свита)- nekadašnji dugački gornji dio odjeće poput kaputa, uglavnom napravljen od grubog sukna
[117] Brovari- grad blizu Kijeva

А ми!.. — Насилу вліз у хату
Та й ліг собі тихенько спати,
Щоб Настю, бачте, не збудить
Та сорома не наробить.
Уже й "достойно" оддзвонили,
Уже додому люди йдуть, —
Не йде Настусенька, не чуть.
Насилу сотника збудили
Та розказали: так і так!
Перехрестився неборак,
Коня найкращого сідлає
І скаче в Київ. — В Броварях,
Уже повінчана, гуляє
Його Настуся молода!
Вернувся сотник мій додому,
Три дні, три ночі не вставав,
Нікому й слова не сказав
І не пожалувавсь нікому.
. . . . . .
. . . . . .
Турбується, заробляє,
А того не знає,
Що на старість одуріє
І все занехаїть.
Отак тепер і з сотником
З дурним моїм сталось:
Розігнав дітей по світу,
А добро осталось,
Немає з ким поділити. Довелось самому
Розкидати, розточити,
І добра нікому
Не зробити ні на шеляг,
І притчею стати
Добрим людям, і охати
У холодній хаті
Під кожухом, і нікому
Хату затопити
І вимести... По смітнику
Ходити, нудити,
Поки пугач над стріхою
В вікно не завиє,
А наймичка холодного
Трупу не накриє
Кожушиною старою,
А ключ од комори
Із-за пояса украде...
Отаке-то горе
Із сотником оце сталось.
Не минуло году,
Як Настусеньки не стало,

A mi!... – Jedva se ušuljao u kuću
I legao tiho spavati,
Da ne bi Nastju, vidite, probudio
I sebe osramotio.
Već su „dostojno“ odzvonili,
Već kući ljudi idu, -
Ne ide Nastusenjka, ne čuje se.
Jedva su satnika probudili
I ispričali mu: Tako i tako!
Prekrstio se jadnik,
Konja najljepšeg osjedlao
I skoči do Kijeva. – U Brovarima,
Već udana, šeta
Njegova Nastusja mlada!
Vratio se satnik moj kući,
Tri dana, tri noći nije ustajao,
Nikomu ni riječ nije rekao
I požalio se nije nikomu.
. . . . . .
. . . . . .
Brine se, zarađuje,
Ali ne zna to,
Da će u starosti oglupiti
I sve zanemariti.
Tako se sada i satniku
Glupom mojem dogodilo:
Otjerao je djecu u svijet,
A dobro je ostalo,
Nema ga s kim podijeliti. Morao je sam
Razbacati, potratiti
I ništa nikome
Dobrog nije napravio,
I postao je temom razgovora
Dobrih ljudi, i uzdiše
U hladnoj kući
Pod kožuhom, i nikome
Kuću ugrijati
I pomesti... Po smetlištu
Hodati, dangubiti,
Dok sova nad krovom
U prozor ne zahuče,
A najamnica hladan
Trup ne pokrije
Kožuhom starim,
A ključ od smočnice
Iza remena ukrade...
Eto takvo se zlo
Satniku dogodilo.
Nije prošla godina
Otkad Nastusenjke nema,

А вже на городі
Не осталося нічого —
Свині та телята
Уже бродять... А барвінок!
Барвінок хрещатий!
Притоптаний, коло тину
Засихає, в'яне!
А сам сотник у кожусі,
Одутлий, поганий,
Коло клуні похожає.
І стоги не вкриті,
І покої не мазані,
І сволок не митий,
І челяді нема дома,
Й худоби немає...
А наймичка задрипана,
Та й та помикає
Старим паном... Так і треба:
Не розганяй діток,
Сивий дурню! Недовго жив
На свій заробіток
П'яний сотник. Ще минуло
Літо коло світа,
А восени на улиці
Сотника убито!
А може, вмер неборака,
Од шинкарки йдучи?
Байдуже кому питати.
Забрали й онучі
Добрі люди, а самого
Гарно поховали
У леваді. І хрестика
Над ним не вкопали.
Аж жаль його: був багатий,
І рідня і діти
Єсть у його, а нікому
Хрест постановити.
Умер сотник, і покої
Згнили, повалялись,
Все пропало, погинуло.
Тільки і осталось,
Що тополі на вигоні —
Стоять, мов дівчата
Вийшли з Оглава ватагу
З поля виглядати.
(Кос-Арал 1849)

A već u vrtu
Ničega nema –
Svinje i telad
Već lutaju... A vinka!
Vinka križnih latica?
Izgažena, oko ograde
Suši se, vene!
A sam satnik u kožuhu,
Podbuhao, bolestan,
Oko štaglja hoda.
I bale sjena nepokrivene,
I sobe neuređene,
I greda neoprana,
Ni sluga nema u kući,
Ni stoke nema...
A najamnica odrpana,
I ona prigovara
Starom gospodinu...Tako (mu) i treba:
Ne tjeraj djecu,
Sijedi glupane! Kratko je živio
Sa svojim imetkom
Pijani satnik. Prošla je još
Godina oko svijeta,
A u jesen na ulici
Satnik je ubijen!
A možda je umro jadnik
Vraćajući se iz krčme?
Svejedno koga pitati.
Uzeli su i platna
Dobri ljudi, i samoga
Lijepo pokopali
Na livadi. Ni križić
Nad njim nisu ukopali.
Ovo je njegov jad: bio je bogat,
I rodbinu i djecu
Ima on, a nikome
Križ odabrati.
Umro je satnik, i grede u kući
Sagnjilile su, srušile se,
Sve je propalo, uginulo.
Ostale su samo
Topole koje na pašnjaku
Stoje, kao djevojke
Pridošle iz Oglava kozake
U polju čekati.
(Kos-Aral 1849)

6 Analiza prijevoda

U ovom dijelu rada napisanom na hrvatskom jeziku, posvetit ćemo se analizi doslovnog prijevoda te posebno obratiti pažnju na međujezičnu homonimiju, frazeologizme, uzvike, prevođenje elemenata kulture i Ševčenkove tvorenice u prevedenim poemama. Bit će riječi i o antroponimima i toponimima, odnosno, o tome kako smo ih prevodili i pisali sukladno hrvatskom pravopisu, a osvrnut ćemo se i na uočene dijalektizme, vulgarizme i pejorative te neke teže prevedive riječi, tj. općenito probleme na koje smo nailazili pri prevođenju.

6.1 Međujezična homonimija

Tijekom prevođenja poema uočili smo međujezičnu homonimiju te naišli i na velik broj takozvanih lažnih prijatelja. Obzirom da se radi o dva slavenska jezika, ukrajinski i hrvatski dijele mnogo zajedničkih značajki, a poveznice postoje u povijesti i kulturi. Lewis definira lažne prijatelje kao parove leksema iz dvaju jezika, oblikom jednaki ili slični, a značenjski različiti. Razlika u značenju prouzrokuje nesporazume i pogreške pri prevođenju ili usmenoj komunikaciji jer se pretpostavlja da izrazna jednakost/sličnost između leksičkih jedinica polaznoga i ciljnoga jezika podrazumijeva i sadržajnu jednakost/sličnost. Tada dolazi do refleksnoga prepoznavanja i pogrešnoga zaključivanja o značenju leksema na osnovi iskustva polaznoga jezika.[118]

Takve riječi mogu stvoriti određene probleme kod prijevoda te je veoma bitno da prevoditelj provjeri značenje svake riječi koja mu zvuči poznato ili ga podsjeća na riječ u materinjem jeziku (u našem slučaju hrvatskom). Bitno je ne pretpostavljati značenje na temelju sličnosti riječi i ne prevoditi intuitivno i bez provjere jer su razlike između značenja homonima u ukrajinskom i hrvatskom bitno drugačija i mogu rezultirati velikim i ozbiljnim greškama u prijevodu.

Slijedi popis i objašnjenja samo nekih od homonima s kojima smo se susreli u poemama. Značenja ukrajinskih riječi definirat ćemo koristeći online ukrajinsko-ukrajinski rječnik *Академічний тлумачний словник української мови* (http://sum.in.ua/), a hrvatske ćemo objasniti pomoću definicija s *Hrvatskog jezičnog portala* (http://hjp.znanje.hr/).

домовина – 1. Місце, де поховано померлого; могила (hrv. *grob*). U hrvatskom jeziku riječ *domovina* označava zemlju rođenja, podrijetla (ukr. *батьківщина*)

[118] Lewis, K. *Lažni prijatelji*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2016. – Str. 1

кат – 1. Той, хто здійснює смертні вироки або тілесне покарання, бере на тортури (hrv. *krvnik*). U hrvatskom riječ *kat* označava dio kuće između poda i stropa (ukr. *поверх*)

лає – (glagol u 3.l.jd.; inf. лаяти) 1. Різкими, образливими словами висловлювати осуд, докори (hrv. *psovati, vrijeđati*). Hrvatski glagol *lajati* označava glasanje psa (ukr. *гавкати,* što je tek drugo značenje glagola *лаяти*) ili u prenesenom i pejorativnom značenju mnogo ili neprekidno govoriti

коса – 1. Заплетене волосся (hrv. *pletenica*). Ovu je riječ vrlo lako zamijeniti sa hrvatskom riječju kosa (ukr. *волосся*). Ševčenko ju u poemama ponekad koristi i u značenju *duge kose,* no po kontekstu se uglavnom može zaključiti misli li na jedno ili drugo značenje.

башта – 1. Висока і вузька споруда багатогранної або круглої форми, що будується окремо або становить частину будівлі; вежа (hrv. *toranj*). *Bašta* je u hrvatskom jeziku naziv za okućnicu, vrt (ukr. *сад, двір*)

отаман – 1. іст. Виборний або призначений ватажок козацького війська. Ova riječ na prvu podsjeća na hrvatsku riječ *otoman* – tursku (otomansku) ležaljku, no na hrvatski ćemo ju pravilno prevesti kao ***a****taman*.

докупи – присл. В одно місце; разом (hrv. *skupa*). U hrvatskom nas ova riječ podsjeća imperativ u 2. licu glagola *dokupiti,* dodatno kupiti.

покидати – 1. Кинути все або багато чого-небудь, всіх або багатьох. Ili 1. Вирушаючи кудись, не брати з собою кого-, що-небудь (hrv. *baciti, napustiti*). U hrvatskom riječ *pokidati* nosi značenje nešto prekinuti, rastaviti na više mjesta (ukr. *рвати*)

кобила – 4. У дореволюційній Росії — лава, на якій тілесно карали засуджених (hrv. *klupa*). Iako ova riječ u ukrajinskom kao i u hrvatskom prvenstveno označava ženku konja, u kontekstu poeme nosila je gorenavedeno značenje.

воля – 1. тільки одн. Одна з функцій людської психіки, яка полягає насамперед у владі над собою, керуванні своїми діями й свідомому регулюванні своєї поведінки. Prva značenja ove riječi u oba su jezika jednaka, ali u ukrajinska riječ još nosi i značenje *sloboda* te je, obzirom na Ševčenkov stil i kontekst poema, u nekim slučajevima bolji izbor prevesti ju upravo tako.

смак – 1. Одно з п'яти зовнішніх чуттів, що виникає в людини й тварини при подразненні слизової оболонки язика харчовими та деякими нехарчовими речовинами (hrv. *okus*). Riječ *smak* u hrvatskom ima značenje konačnog kraja, npr. smak svijeta.

6.2 Frazeologizmi

Jedan od zahtjevnijih zadataka kod prevođenja je prevođenje frazema. Prevoditelj mora prepoznati značenje frazema i pronaći ekvivalent u ciljnom jeziku. Iako postoje slučajevi u kojima sastavnice frazema imaju jednako preneseno značenje i u ciljnom jeziku, čest je slučaj da značenje frazema ne proizlazi iz doslovnog značenja njegovih sastavnica i upravo zbog toga je opasno frazeme prevoditi doslovno riječ po riječ. Tijekom prevođenja pronašli smo mnogo frazema, za većinu nismo pronašli prave ekvivalente u hrvatskom jeziku te smo se pri njihovom prevođenju uglavnom odlučivali za kratki opisni prijevod ili konstrukciju najsličniju značenju originalu, a izbjegavali smo doslovan prijevod ukoliko je bilo moguće. Različitost frazema i nepostojanje ekvivalenata u hrvatskom i ukrajinskom jeziku posljedica je različitih kulturnih i povijesnih utjecaja na razvoj svakog od jezika.

U nastavku ćemo objasniti neke fraze koje smo izdvojili služeći se opet online rječnikom (http://sum.in.ua/) iz kojeg su izvađena značenja frazema te ćemo pokazati i kako smo ih preveli:

лихом торговать – *Лихом торгувати* – наживатися на чужому горі, нещасті. Prevedeno kao: bolje tuđom *patnjom trgovati*

лихий їх знає – ova je fraza prisutna u oba jezika i ima isto značenje pa ju je bilo lako prevesti: *vrag zna* ili *vrag će ga znati*. U ukrajinskom postoji i varijanta: **Чортзна-що ...**

добути/добити віку – дожити до смерті. Prevedeno kao: *dočekati smrt*

в колодочки ще **не вбились** – *Вбиватися (вбитися) в колодочки (в палки, в пір'я і т. ін.)*: а) виростати, вкриваючись пір'ям (про малят птахів) б) виростати, ставати дорослим. Prevedeno kao: *Još se ni operjatili niste*

в дурні й убрався – *Пошитися (убратися, записатися і т. ін.) у дурні* – поставити (Змусити кого-небудь опинитися в якомусь становищі, потрапити в якісь умови, обставини) себе в незручне, смішне становище. Taj stih preveli smo rečenicom: *Pa se prevario.*

в дурнях побувать – бути одуреним, опинитися в ненормальному, смішному становищі. Prevedeno kao: *učiniti ludost*

У москалі **заголив би** – *Заголити в солдати*, іст. – забрати на військову службу, у солдати. Prevedeno kao: U moskalje *otišao bi.*

Прийшов указ **лоби голить** – *Голити лоб (чуприну і т. ін.)*, іст. – забирати в солдати (до 1874 р. всім, кого призивали в царську армію, голили передню частину голови). Prevedeno kao: *Stigla je naredba obrijati glavu* (doslovan prijevod uz objašnjenje u fusnoti)

стали їм **в пригоді** – *Бути (бувати, ставати, стати) у пригоді* кому: а) приходити на допомогу в скрутну хвилину; б) взагалі допомагати кому-небудь; в) бути потрібним. Prevedeno kao: *Pomogle su*

Голодні **злидні годувати** – жити в нужді, бідності. Prevedeno kao: Gladno i *bijedno živjeti.*

Вони цю страву **носом чують** – *Чути носом* – інтуїтивно відчувати. Prevedeno kao: *One to nanjuše*

цур їй, цур йому – а) виражає побажання позбутися кого-, чого-небудь, не мати справи з кимсь, б) уживається, щоб висловити незадоволення ким-, чим-небудь. Rečenicu *Цур їй, яка погана!* preveli smo: *Bolje ne govoriti kakvu!*

щоб дома **байдиків не бив** – *Байдики бити* – нічого не робити, нічим не займатися; байдикувати. Prevedeno kao: *Da doma ne bi dangubio.*

і гич не до речі – зовсім не до речі. Prevedeno kao: *Uopće*

знаєш смак – *Знати (мати, тямити) смак*- добре розбиратися в чому-небудь, розумітися на чомусь; любити що-небудь. Prevedeno kao: *znaš što radiš.* Iako u razgvornom hrvatskom jeziku postoji fraza *Znaš znanje*, koja ima isto značenje kao ova ukrajinska, nije iskorištena u prijevodu jer nije primjerena dobu u kojem je poema napisana ni Ševčenkovom stilu budući da je taj hrvatski izraz premoderan.

мохом порости (оброcти) – а) давно забутися, б) постаріти. Prijevod stiha *Аж поки мохом поросли* glasi: *Dok mahovinom nisu obrasle*.

притчею стати – *Стати притчею [во язицех]*, заст. – бути предметом загальних розмов, постійних пересудів. Prevedeno kao: *postati temom razgovora*

неначе в бога за дверима – *Жити мов (як, наче і т. ін.) у бога за дверима (за пазухою)* – жити в достатках, без усяких турбот. Iako u hrvatskom jeziku postoji fraza koja također označava život u obilju i bez briga (*živjeti kao bubreg u loju*) nismo ju iskoristili za prijevod jer stilski ne odgovara kontekstu te smo ukrajinsku frazu ipak preveli izrazom *Kao da je bez ikakvih briga*.

6.3 Kulturemi

Prevođenjem se ne prenosi samo obavijest na nekom jeziku, već i kultura jer jezik utjelovljuje kulturnu realnost. Svaka kultura (a s njom i jezik) ima određene posebnosti kojih u drugim kulturama ili nema ili nisu potpuno jednake. Ukoliko je potrebno prevesti elemente koji su različiti i ne poklapaju se u obje kulture, prevoditelj će naići na problem. To su uglavnom elementi karakteristični za jednu kulturu i druga kultura ih ne poznaje, a samim time nema razvijena jezična sredstva kojima bi se ti elementi mogli izraziti. Zbog toga stvoreni različiti postupci prevođenja kako bi se ti problemi riješili.

Izbor prijevodnog postupka ovisi o izvanjezičnim sadržajima i njihovom izrazu u izvornom jeziku, ali i o prirodi komunikacijske situacije u kojoj se oni prenose.

> „Kad je nepoznati kulturni element sam predmet obavijesti, prijevod mora biti eksplicitan i zamjenjivanje s nekim srodnim, ali ne identičnim elementom druge kulture ne dolazi u obzir; kad je taj element pak slučajni dio neke druge obavijesti, on se u interesu lakše komunikacije (a bez štete po cjelinu poruke) može zamijeniti onim elementom druge kulture koji mu odgovara u danoj komunikacijskoj situaciji“.[119]

Pri prijevodu kulturnih elemenata u poemama najčešće smo se odlučivali za definicijski prijevod kombiniran s još jednim postupkom: uvođenjem strane riječi kao posuđenice za strani pojam. To znači da smo te riječi u prijevodu napisali kurzivom te smo u fusnotama dali najprikladniju definiciju pojmova iz ukrajinske kulture kao kulture-izvora kako bismo pripadnicima kulture-cilja (hrvatske) što bolje približili i dočarali te pojmove. Odlučili smo se za taj postupak prevođenja elemenata kulture jer na taj način primatelj može uvijek pogledati definiciju ukoliko u daljnjem tekstu opet naiđe na tu riječ ili neku kombinaciju.

Neke od riječi koje smo u prijevodu transliterirali i napisali kurzivom te ih definirali u fusnotama su:

[119] Ivir, V. *Teorija i tehnika prevođenja*. Sremski Karlovci, 1978. – Str. 67.

-Nazivi odjeće koja se nekada koristila, npr. *свита* ili *свитина, жупанина* ili *жупан (vrste kaputa);*

-Vojna terminologija tog vremena: *сотник (satnik), чайка (kozački brod), атаман курінний (zapovjednik), козак лейстровий (vrsta kozaka), кошовий, самопал (vrsta oružja), пікінер;*

-Stari nazivi valuta ili općenito novca, npr. *шаг, копа*;

-Naziv nekadašnjeg zanimanja: *чумак (vrsta trgovca);*

-Religijska terminologija: *Зелені свята* (Zeleni blagdani, tj. Sveto Trojstvo), *покрова* (Pokrova) i *свеїдний тиждень* („svejidni“ tjedan prije korizme prije Uskrsa);

-*дума (pjesma/misao), оковита (ukr.rakija).*

Kao što možemo vidjeti, većina tih riječi zapravo su **zastarjelice** ili **historizmi** te smo se upravo zato uglavnom odlučivali za postupak transliteracije tih pojmova i njihovo objašnjenje jer smatramo kako je to najbolji način za dočarati povijesni kontekst u kojem su poeme pisane i vrijeme o kojem govore. Mogli smo se odlučiti za općeniti prijevod nekih od tih riječi, npr. prevesti riječ *чайка* samo kao *brod*, *атаман курінний* kao *načelnik* ili *zapovjednik*, ali to ne bi čitatelju prenijelo duh poema i tog vremena te bi također ostao zakinut za upoznavanje ukrajinske kulture i povijesti.

Postoje riječi karakteristične za ukrajinsku kulturu i povijest u prijevodu koje smo ipak preveli hrvatskom inačicom koja je najbliža značenju originala, ali smo u fusnotama dali objašnjenje. Sada ćemo ih navesti:

Riječ ***кобила*** preveli smo kao *klupa* iako je taj pojam karakterističan za određeno povijesno razdoblje. Nismo htjeli samo transliterirati riječ zbog toga što u hrvatskom jeziku riječ *kobila* označava ženku konja te bi mogla na prvu zbuniti čitatelja.

Pojam ***троїсті музики*** preveli smo kao *trio muzika* u fusnoti objasnili da se radi o instumentalnom triu sastavljenom od violine, basolije ili cimbala i bubnja ili violine, cimbala i bubnja.

U poemama se susrećemo i sa izrazima poput *посилати (слати, послати)* ***за рушниками***, *вернутися з рушниками, ставати (стати) на рушнику (на рушники)* i sl. U ukrajinsko-ukrajinskom rječniku ti se izrazi navode kao zastarjelice, svi nose značenje vezano za zaruke ili ženidbu. Glavna sastavnica svih izraza je riječ ***рушник*** (*ručnik*) koja, osim prvog

značenja koje je jednako kao i u hrvatskom jeziku, označava i posebno ukrašen ručnik sa ušitim ornamentima te je sastavni dio ukrajinske kulture, običaja i obreda, tzv. *вишиваний рушник*. Kako bismo izbjegli zabune, u poemama smo se odlučili većinu izraza vezanih za obred *vjenčanja* ili *zaruka* prevesti upravo tim riječima, a izbjegavati riječ *ručnik*.

Antroponimi i toponimi

Prema definiciji antroponim je „vlastito ime osobe (čovjeka) kao predmet proučavanja antroponimike“[120], a toponimi su „usvojena imena naseljenih mjesta, brda, planina rijeka i ostalih geografskih pojmova“.[121] Prema pravopisu „način pisanja imena ovisi o pismu na kojem je ime izvorno napisano, vremenu preuzimanja imena, stupnju poznatosti i udomaćenosti u hrvatskome jeziku te jeziku posredniku. Stoga je nemoguće dati jasna i jednoznačna pravila koja se mogu primijeniti na sve slučajeve.“[122]

Kod prevođenja antroponima, ponekad smo se odlučivali za transliteraciju (uglavnom imena glavnih likova poema) te smo, ukoliko je zbog radnje bilo potrebno dodatno pojasniti ime osobe, to napravili u fusnotama. Ukoliko je postojala hrvatska inačica imena, iskoristili smo ju. Što se tiče toponima (ekonima, oronima i hidronima) bilo je potrebno potražiti njihov hrvatski naziv što je bilo problematično jer su u poemama ponekad korišteni stari ukrajinski nazivi određenih toponima no uz pomoć literature i online pretraživanja uspjeli smo ih pronaći i potom smo ih dodatno pojasnili u fusnotama. Neka su ukrajinska osobna i zemljopisna imena već udomaćena u hrvatskom jeziku te smo ih napisali prema uobičajenom izgovoru u hrvatskom (Kijev, Dnjepar i sl.). Budući da su svi antroponimi i toponimi objašnjeni u prijevodu, tj. komentarima, nećemo ih ovdje posebno navoditi.

Uzvici spadaju u kategoriju teže prevedivih riječi jer su specifični za svaku kulturu i jezik te ih često ne možemo doslovno prevoditi već bismo trebali pronaći što bolji ekvivalent koji je u duhu ciljnog jezika. Slijedi popis ukrajinskih uzvika i njihovih hrvatskih inačica:

I *бебех* в могилу! – I *tres* u grob!

О бодай вас! Що то літа! – O neka vas! Što su to godine!

[120] Див.: http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search (29.09.2018.)
[121] Klajić B. *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Školska knjiga, 2007
[122] Див.: http://pravopis.hr/pravilo/pisanje-imena/47/ (29.09.2028.)

Отаке-то! – Tako je to!

Єй-богу – Boga mi! (u značenju: Iskreno!)

Аж гульк! – Ali gle!

Воно б то так! – Dakako! Ali...

Та таки й так! – Da, tako je!

От що! – Eto!

Ой! – Oh!/Eh!/Jao!

Nadalje, pri prijevodu susreli smo se s riječima koje smo morali prevesti s više riječi ili opisno, a to su:

вдовівна i **вдовиченко** – *kćer i sin udovice*

хрещатий – križnih latica

безверхий – bez krova

сволок – stropna greda

діброва – hrastova šuma

пустка – napušteni dom

кіш- vojni tabor

Vulgarizmi i pejorativi

U Ševčenkovim poemama možemo naići na mali broj vulgarizama i pejorativa. Pri njihovom prevođenju nije bilo velikih problema. Slijedi kratak popis i prijevod uočenih:

дуренька, дурна/дурень – glupačica, glupača/glupan

сивий **дурню** – sijedi glupane

віскривий – balavi, balavac

недоріка – niškoristi

кацап – kacap (transliterirano); pogrdna i zastarjela riječ za Ruse; kombinacija ukrajinske riječi *цап* (jarac) i ruske *как* (kao). Aludira na Ruse koji su nekoć nosili kozje bradice.

собачин син – kujin sin

Dijalektizmi

U poemama smo pronašli poneke dijalektizme od kojih je neke bilo malo teže registrirati i pronaći varijantu u ukrajinskom standardu, no detaljnijim traženjem ipak smo ih uspjeli prevesti. Neki od njih su:

воріття (ворота) – dijalektalni izraz za dvorišna vrata koja smo, potaknuti tim ukrajinskim dijalektizmom, preveli hrvatskom dijalektalnom varijantom: *kapija*

оболонка (шибка) – u značenju: *uokvireno staklo*, a preveli smo kao *prozorsko okno*

меж (між) - *između*

лейстровий козак (реєстровий козак) – pojam koji smo u prijevodu samo transliterirali i pojasnili u komentaru jer osim što je dijalektizam, vezan je i za nekadašnju vojnu terminologiju

маяк (дерево, залишене під час вирубування лісу) – ova je riječ prevedena samo kao *stablo*. U hrvatskom jeziku ne postoji riječ koja bi obuhvatila cijelo značenje ove prilično konkretne ukrajinske riječi koja označava stablo koje je ostalo nakon sječe šume

Kao što je moguće primijetiti, u ukrajinskom jeziku postoje pojmovi sastavljeni samo od jedne riječi koja sadrži opisno i specifično značenje te je za njih bilo nemoguće pronaći jednako specifičan i točan ekvivalent u hrvatskom jeziku. Te smo pojmove preveli jednostavnijom i općenitijom hrvatskom inačicom, no zato ćemo ih sada bolje objasniti:

гатити – *blato pokrivati/ograditi*: U online rječniku (http://sum.in.ua/) pronalazimo definiciju: Прокладати гатку (через болото), dakle, postavljati drvene letve ili ploče kako bi se pokrio blatni dio puta ili ceste te omogućio lakši prolaz kroz blato.

ярчук – *pas*: Ova je riječ već objašnjena u komentarima ispod prijevoda (pas, tj.štene koje vidi odmah po okotu te ima vučje zube)

накаркати – *graktati:* Govoreći o vranama kao što je bio slučaj u poemi, ova riječ znači prizvati zlo (prema narodnom vjerovanju) te prijevod sukladno tome glasi: *prizivati*.

Riječi koje su također bile problematične za prevesti su Ševčenkove tvorenice sastavljene od dvije riječi. U hrvatskom jeziku takve se riječi nazivaju polusloženicama, a u ukrajinskom **складні слова**, a njihova definicija jest: „іменники, які творяться способом словоскладання (юкстапозити), відрізняються від композитів тим, що їх словотворчою базою стають словосполучення прикладового типу“.[123] Budući da u rječnicima nismo našli konkretno te polusloženice, odlučili smo obje sastavnice prevesti doslovno. Te riječi su:

мості-пані – gospodo

бані-прохолоді – kupelji-hladnoći

церков-домовина – crkva-grob

матушка-цариця – majčica-carica

Doslovan prijevod Ševčenkovih poema vrlo je izazovan i složen zadatak, pri rješavanju kojeg nije dovoljno samo poznavati jezik (vokabular, gramatiku i sl.), već je bitno istražiti i dublje zaći u ukrajinsku kulturu, povijest i običaje. Tijekom prijevoda dogodilo se ono na što upozorava Bratanić, a to je da će prevoditelji u svom radu „prepoznati neke osnovne antropološke činjenice: 1) da kulture upotrebljavaju različita sredstva da bi postigle iste ili slične ciljeve; 2) da isti predmeti i događaji u različitim kulturnim okruženjima mogu imati vrlo različita pa ponekad i dijametralno suprotna značenja; 3) da predmeti i događaji koje nalazimo u jednoj kulturi mogu biti potpuno nepoznati drugoj„.[124]

Ševčenkov stil pisanja, način stvaranja pjesničkih slika je poseban, leksik je bogat, pun arhaizama, fraza, dijalektizama i njegovih vlastitih tvorenica. Cilj rada i prijevoda bio je, dakle, doslovno prevesti četiri Ševčenkove poeme te na taj način barem „ugrubo“ približiti čitatelju Ukrajinu, djelić njene povijesti i običaja.

Prevoditelj se pri doslovnom prijevodu više koncentrira na prijevod značenja riječi, nije mu prioritet prenijeti i održati broj slogova ili rimu u ciljnom jeziku. Prijevod pjesama, pa čak i onaj pjesnički, tj. umjetnički prijevod, nikad ne može biti istovjetna kopija originala, no ono što je bitno kod svakog prijevoda je što bolje prenijeti sadržaj, značenje i poruku pjesme.

---

[123] Плющ. М. Я. *Сучасна українська літературна мова*. Київ: Вища школа, 2009. – С. 180.
[124] Bratanić, M. *Rječnik i kultura*. Zagreb: FF press., 1991. – Str. 68.

7 Висновки

Тарас Григорович Шевченко – центральна постать української літератури, майстер слова, який залишив величезний слід в Україні, її поетичному мистецтві, національній свідомості загалом. Творчість Шевченка не втрачає свого значення і актуальності й сьогодні.

Саме тому важлива тема роботи – переклад та аналіз перекладу поем Шевченка. Завдання перекладу було ознайомити хорватського читача не тільки з вибраними поемами, але й з історією та культурою України через контекст перекладених поем та аналіз перекладу. Саме з цієї причини подано чимало коментарів, в яких пояснені реалії, топоніми та антропоніми, історичні, діалектальні слова та деякі релігійні свята.

Щодо труднощів та проблем, які виникли під час перекладу, можна сказати, що найбільше труднощів спричиняли фразеологізми, бо це вирази, специфічні для української культури й не завжди вдалося знайти їх еквіваленти хорватською мовою. Перекладач часто був примушений буквально перекласти конкретні значення фразеологізмів. Вигуки також викликали труднощі, тому що їх було дуже важко знайти в словниках. В українській мові існують слова-поняття, які складаються тільки з одного слова і містять специфічне описове значення, тому для них неможливо знайти аналогічне точне значення у хорватській мові.

Під час перекладу важливо було уважно читати та не перекладати міжмовні омоніми одразу, не перевіривши їх точного значення, бо насправді міжмовні омоніми – фальшиві друзі перекладача і дуже легко перекласти їх неправильно.

Майже всі антропоніми та топоніми пояснені в самому перекладі у ремарках. Щодо їх перекладу, деякі з них тільки транслітеровано (імена головних персонажів поем). Якщо існує хорватський варіант українського топоніма або антропоніма, тоді вирішено його використовувати (наприклад, Kijev, Dnjepar, Katarina itd.) згідно з хорватським правописом.

На закінчення можна сказати, що підрядковий переклад поем Т. Шевченка – нелегке завдання, але важливе для потенційного майбутнього поетичного перекладу і поширення знань про українську культуру та історію.

8 Джерела. Literatura.

Тексти

- Тарас Шевченко. Зібрання творів: У 6 т. — К., 2003. — Т. 1: Поезія 1837-1847. — С. 297-313. (***Сліпий***)
- Тарас Шевченко. Зібрання творів: У 6 т. — К., 2003. — Т. 1: Поезія 1837-1847. — С. 314-328. (***Великий льох***)
- Тарас Шевченко. Зібрання творів: У 6 т. — К., 2003. — Т. 2: Поезія 1847-1861. — С. 234-243. (***Москалева криниця***)
- Тарас Шевченко. Зібрання творів: У 6 т. — К., 2003. — Т. 2: Поезія 1847-1861. — С. 171-183. (***Сотник***)

Словники

- Білоноженко, В. М. та ін. (2008). *Словник фразеологізмів української мови*. Київ: Наукова дкмка
- Караванський, Святослав (2000). *Практичний словник синонімів української мови*. Київ: Українскька книга
- Редкол. Ващенко, В. С. (відповід. ред.) та ін. (1964). *Словник мови Шевченка : В двох томах* / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ: Наукова дкмка Режим доступу: http://litopys.org.ua/pdf/slovnyk_movy_shevchenka.htm
- Anić, V. ... (et al.) (2004). *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. Zagreb: EPH d.o.o. Zagreb i Novi Liber d.o.o. Zagreb
- Klajić B. (2007). *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Školska knjiga
- Menac, A., Kovalj, A. (1979). *Українсько–хорватський або сербський словник / Hrvatsko ili srpsko–ukrajinski rječnik*. Zagreb: SNZ
- Menac, A., Trostinska R.I. (1993). *Hrvatsko-rusko-ukrajinski frazeološki rječnik* – drugo izdanje. Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
- Šarić, Lj., Wittschen, W. (2010). *Rječnik sinonima – drugo prošireno izdanje*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk

Наукова література

- Badurina L., Marković I., Mičanović K. (2008). *Hrvatski pravopis – drugo izdanje*. Zagreb: Matica Hrvatska.
- Bratanić, M. (1991). *Rječnik i kultura*. Zagreb: FF press
- Ivir, V. (1978). *Teorija i tehnika prevođenja*. Sremski Karlovci
- Lewis, K. (2016). *Lažni prijatelji*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
- Paščenko, J. (2010). *Ukrajinsko-hrvatske književne poredbe*. Split: Književni krug
- Paščenko, J. (2011). *Hrvatska ševčenkiana*. Zagreb. Hrvatsko-ukrajinsko društvo
- Popović, M., Trostinska, R. (2009). Još o međujezičnoj homonimiji hrvatsko-ruskoj i hrvatsko-ukrajinskoj *// Slavenski jezici u usporedbi s hrvatskim I.* / ur. Dubravka Sesar, Zagreb: FF press, str. 97.-110.
- Ševčenko, T. (2014). *Вибрані поезії / Izabrane pjesme*, Zagreb: Matica Hrvatska

- Дзюба, І. (2008). *Тарас Шевченко. Життя і творчість*. Київ: Києво-Могилянська академія
- Дзюба, І., Жулинський М. (2003). *Шевченко Тарас Григорович: Повне зібрання творів у дванадцяти томах – том перший, поезія 1837 – 1847*. Київ: Наукова думка
- Коптілов, В. В. (1971). *Актуальні питання українського художнього перекладу*, Київ: Видавництво Київського університету
- Плющ. М. Я. (2009). *Сучасна українська літературна мова*. Київ: Вища школа
- Рудницький, Я. (ред.) (1960). *Кобзар з поясненнями і примітками Д-ра Василя Сімовича*. Українська вільна академія наук. Клюб приятелів української книжки, Вінніпег, Канада: Видавець Іван Тиктор. Режим доступу: http://chtyvo.org.ua/authors/Shevchenko/Kobzar_Z_poiasnenniamy_i_prymitkamy_D-ra_Vasylia_Simovycha/
- Фудерер, Т. О. (2011). Граматичні трансформації при художньому перекладі прози з хорватської мови на українську // *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур: Пам'яті академіка Леоніда Булаговського* / Паламарчук, Ольга. Київський університет. Київ. - С. 261.-275.
- Чижевський, Д. І. (2008). *Історія української літератури*, Київ: Академія

Інтернет-ресурси

- Словник української мови – http://sum.in.ua/ (23.11.2018.)
- Словники України on-line – http://lcorp.ulif.org.ua/dictua/ (23.11.2018.)
- Фразеологічний словник української мови - http://slovopedia.org.ua/

- Glosbe- višejezični online rječnik – https://glosbe.com/ (23.11.2018.)
- Hrvatski jezični portal – http://hjp.znanje.hr/ (23.11.2018.)
- Hrvatska enciklopedija – http://www.enciklopedija.hr (15.08.2018.)
- Hrvatski pravopis – http://pravopis.hr/ (28.09.2018.)